

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Dílo a život Boženy Němcové v korespondenci

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Eliška Jechová

Učitelství pro střední školy, obor Učitelství českého jazyka pro střední školy

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 28. 6. 2017

.....

vlastnoruční podpis

V první řadě bych ráda poděkovala panu prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, Csc. za jeho bezmeznou trpělivost, odborné rady a cenný čas, který mi během psaní mé diplomové práce věnoval.

Dále bych ráda poděkovala svým rodičům, kteří mě během mého studia na vysoké škole vždy a ve všech směrech podporovali.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta pedagogická

Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Eliška JECHOVÁ**

Osobní číslo: **P15N0109P**

Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**

Studijní obory: **Učitelství anglického jazyka pro střední školy
Učitelství českého jazyka pro střední školy**

Název tématu: **Dílo a život Boženy Němcové v korespondenci**

Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Excerpcí korespondence se zaměřit na čtyři tematické okruhy - život, dílo, estetické a umělecké názory, etické, politické a sociální názory a další. Mínění Boženy Němcové konfrontovat s dílem.

Rozsah grafických prací: **není stanoven**
Rozsah kvalifikační práce: **40 normostran**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury:

IVANOV, Miroslav. *Zahrada života paní Betty (později Boženy N.).* Praha : Nakladatelství XYZ, 2012, ISBN 978-80-7388-620-2.
TILLE, VÁCLAV. *Božena Němcová.* Praha : Odeon, 1969.
NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová - Korespondence.* Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 4 sv. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 978-80-7106-933-1.

Vedoucí diplomové práce: **Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.**
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2015**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. června 2017**

RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.
děkan

Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 10. března 2016

Obsah

ÚVOD.....	2
ŽIVOT	3
A – Zdraví.....	3
B – Děti	9
C – Manžel.....	15
D – Ostatní rodina	23
E – Láska	24
F – Stěhování	28
G – Chudoba.....	32
H – Vzpomínky.....	37
I – Zmínky o archeologii	39
DÍLO.....	39
ESTETICKÉ, UMĚLECKÉ NÁZORY	48
ETICKÉ, POLITICKÉ A SOCIÁLNÍ NÁZORY.....	50
ZÁVĚR	55
RESUMÉ.....	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je dílo a život Boženy Němcové v korespondenci.

Toto téma jsem si zvolila z důvodu jakési návaznosti na mou bakalářskou práci, ve které se taktéž zabývám životem spisovatelky Boženy Němcové, avšak z pohledu jejích životopisců Václava Tilla a Miroslava Ivanova. V mé diplomové práci se budu zabývat spisovatelčinou korespondencí, díky které si o jejím životě můžeme udělat poněkud ucelenější obrázek. Ten však není zcela dokonalý, jelikož spousta dopisů se z různých důvodů nedochovala, některé z nich byly ztraceny, některé spisovatelka sama zničila, jak se můžeme v korespondenci dočíst.

V mé diplomové práci se budu zabývat čtyřmi tematickými okruhy – životem, dílem, estetickými a uměleckými názory a etickými, politickými a sociálními názory.

V první kapitole mé diplomové práce rozeberu nejobsáhlejší z okruhů, a to život spisovatelky a její rodiny. Tato kapitola má spoustu podkapitol, které se zabývají vším, o čem B. Němcová často ve svých dopisech psala, což je zdraví, děti, manžel, ostatní rodina, láska, stěhování, chudoba, vzpomínky a zmínky o archeologii. Druhá kapitola je věnována dílu Boženy Němcové. Jelikož byla B. Němcová spisovatelkou, je logické, že se v její korespondenci poměrně často objevují zmínky o její tvorbě. Třetí kapitola pojednává o estetických a uměleckých názorech spisovatelky. Kapitola čtvrtá je pak věnována etickým, politickým a sociálním názorům spisovatelky.

V závěru se pak pokusím vybrat a zdůraznit hlavní poznatky, které jsme díky korespondenci byli schopni získat a objasnit tak poněkud nejasnostmi opředený život spisovatelky Boženy Němcové.

ŽIVOT

Prvním okruhem, na který se zaměřím, je život Boženy Němcové. B. Němcová vedla čilé korespondenční vztahy s velkým počtem lidí. Mnozí z nich byli jejími velmi blízkými přáteli, a tak je přirozené, že ve svých dopisech nejvíce psala právě o svém životě, jelikož jak je to mezi přáteli normální, se s nimi chtěla podělit o všechny strasti a slasti, které jí život přinesl. Bohužel však nemáme náhled zcela úplný. Některé dopisy se nedochovaly. Některé se prostě ztratily, jiné zničila sama Božena Němcová ať už z osobních či politických důvodů.

Božena Němcová se zmiňuje hodně o svém zdraví, o dětech, o bydlení, o stěhování, o svém muži, rodinných příslušnících, o různých setkáních atd.

Spisovatelka ve své korespondenci rozebírá mnohá témata, která jsou součástí jejího života. Velice často hovoří o zdraví, o dětech, manželovi, o rodině, o svých láskách a o mnohých dalších věcech, které ve své práci podrobněji rozeberu.

A – Zdraví

B. Němcová často píše o zdraví a nemocech, a to nejen svých, ale také svého muže, dětí, rodičů a někdy dokonce i přátel. Nejméně se toho zpočátku korespondence dozvídáme o zdravotním stavu jejího muže, z čehož můžeme usoudit, že nejspíše neměl závažnější zdravotní obtíže. Ve svých dopisech ženě se zmiňuje pouze o nachlazení, o horečce, o zvracení, průjmů a nepřímo nejspíše i o hemoroidech.

„Já jsem tak dalece zdráv, až na tu mou prdel, mam to teď horší, víc mne to bolí a ani nevím, co na to dávat... To je kříž!“ (Josef Němec B. N., 28. 5. 1851) [1, s. 180]

Hemoroidy se mu zjevně začaly zhoršovat v létě roku 1854, kdy si ve svých dopisech ženě často stěžuje, že z něj jde mnoho krve. Rozepisuje se dokonce i o tom, jak tento svůj stav léčí:

„S mým zdravím je to pořád stejný, krev jde ze mě každý den, a už se to dvakrát stalo, že se ze mě i v chůzi odpoledne krev spustila. Já se meu každý den studenou vodou, a když je jen trochu možná, koupám se.“ (Josef Němec B. N., 28. 8. 1854) [2, s. 83]

Tato nepříjemná nemoc Josefa Němce zjevně velice trápila, jelikož se o ní rozepisuje v několika svých dopisech ženě. Otázkou ovšem zůstává, zda mu jeho léčebné metody, zahrnující studenou vodu, pomáhaly, či naopak jeho stav zhoršovaly. Ve svých dopisech také píše, že se koupe v řece, což mu nepochybně také nijak pomoci nemohlo, jelikož voda v řece mohla být dosti špinavá a do otevřených ran si tak mohl velice snadno zanést infekci.

Nejčastěji B. Němcová hovoří o zdraví svém, které nikdy zcela neodpovídalo jejím představám. Neustále si stěžuje na různé bolesti, nachlazení, špatnou náladu, churavost, záněty měchýře a pouze ve světlých chvílích zmiňuje, že se její zdraví zlepšilo, že konečně „ztloustla“ a opálila se na zdravém slunci.

„Nyní Vám musím psát o mně: já jsem nyní zdravější a tloustnu, snad že v těch zdejších horách spokojeněji žiju.“ (B. N. Bohuslavě Čelakovské, 19. 12. 1847) [1, s. 58]

Nevíme sice zcela jistě, jak to bylo s jejím zdravotním stavem doopravdy, její dopisy nás ale velmi snadno můžou strhnout k úvahám, nebyla-li B. Němcová hypochondr. Což můžeme soudit i z toho, že již v poměrně mladém věku se ve svých dopisech zmiňuje o smrti, o umírání a o tom, že jediné, co ji na světě drží, jsou děti.

B. Němcová podle svých dopisů nevěřila na různé léky, ale hlavně na léčbu vodou, a to ať v podobě koupelí či nápojů. Vše, co ji, manžela nebo děti postihlo, léčila studenými koupelemi v řekách, sedacími lázněmi, ale také, pokud to bylo finančně možné, návštěvou lázní či pobytem na čerstvém vzduchu. Dokonalý popis jejích dnů v lázních se můžeme dočíst z dopisů manželovi během jejího pobytu v lázních Sliač na Slovensku, kde po nějakou dobu pobývala během svých cest po Slovensku za poznáním národa. Mluví zde dokonce i o tom, jak tamější minerální voda působí na její stolici. Dopisy jsou poměrně podrobné.

V letech 1859 až 1862 B. Němcovou nejvíce trápí krvotok. O problémech s ním píše poměrně podrobně hlavně z Litomyšle v dopisech Vojtěchu Náprstkovi, který byl

spisovatelčíným podporovatelem. Své problémy v dopisech V. Náprstkovi popisuje opravdu podrobně, včetně všech procedur, které provádí s použitými fáci, což se může zdát vhodné do dopisu přítelkyni, avšak ne do dopisu nepříliš důvěrnému příteli, navíc mužského pohlaví. To si nejspíše uvědomila i sama spisovatelka, která sice napsala v jeden den tři velice podobné dopisy V. Náprstkovi, avšak ani jeden z nich nakonec neodeslala.

Velice často se také zmiňuje o zdraví svých dětí. Často píše o své dceři Theodoře (Doře), která odmala trpěla nemocí, kvůli které se jí po těle často dělaly boule, které praskly, následně hnisaly a velice dlouho se léčily, což B. Němcová nejednou ve svých dopisech popisuje.

„Dorinka dostala silný plicní katar a od velké horkosti v hlavě rozjitřila se jí rána pod bradou tak tuze, že hned se podebrala a od té doby zase teče; lékař povídá, že to od horkosti a že se to zase záhy zhojí, jakmile na zdravé povětrí přijde, ale já tomu jaksi nevěřím, an ze zkušenosti vím, jaká to neodbytná nemoc.“ (B. N. manželům Šemberovým, 25. 6. 1851) [1, s. 185]

Dořinu zdraví, ale ani zdraví ostatních dětí a B. Němcové samé, neprosplávalo nezdravé, vlhké obydlí v Praze, o čemž sama B. Němcová několikrát ve svých dopisech píše. Přestože Doru tato nemoc provázela celý život, v letech 1854 a 1855 se zdá, jako by se nemoc na chvíli umoudřila a malou Dorku tolik netrápila, jelikož v dopisech B. Němcové o ní nenajdeme příliš mnoho zmínek. Buď tedy Theodora měla na čas mírnější průběh nemoci, nebo už B. Němcové toto onemocnění nepřišlo zas tak důležité, vzhledem k tomu, že v té době řešila především závažné onemocnění malého Jaroslava, ale hlavně onemocnění syna Hynka, které se nakonec ukázalo býti fatální.

V dopisech se dále tedy také zmiňuje o synu Jaroslavovi, který roku 1851 onemocněl tak vážně, až se jeho rodiče obávali, že nepřežije. O svém strachu z jeho smrti se nejvíce rozepisuje Josef Němec, manžel B. Němcové, který je zjevně svými obavami o synův život zcela paralyzován. Z dopisů J. Němce můžeme získat pocit, že malý Jaroušek byl jeho nejoblíbenějším dítětem, jelikož se o něm téměř nikdy nezapomene zmínit jmenovitě, zatímco o ostatních potomcích hovoří často pouze jako o „dětech“. Velice často také uvažuje nad tím, co by se Jarouškovi asi líbilo, kdyby byl s ním. Z jeho vyjadřování lze vycítit silná náklonnost, kterou k tomuto dítěti J. Němec chová.

Podobnou situaci pak manželé Němcovi znovu prožívali na začátku roku 1853, kdy Jaroslav onemocněl tyfem a rodiče tak znovu museli prožívat strach o jeho život. Tentokrát však již nemáme k dispozici žádné ustarané a zoufalé dopisy od Josefa Němce, v nichž by vyjadřoval své obavy o synův život. Zda tentokrát už synovo onemocnění tolik neprožíval či zda se dopisy pouze nedochovaly, to nám bohužel zůstane záhadou. Ačkoli vzhledem k povaze ostatní korespondence by se nejspíše dalo soudit, že se pravděpodobně nedochovaly dopisy, v nichž ony obavy vyjadřoval, jelikož se v době odloučení o dětech často zmiňuje, stýská si po nich a zajímá se o vše, co s nimi souvisí.

Další obavy o synův život prožívali manželé roku 1857, kdy syn Jaroslav opět vážněji onemocněl. Z dopisů J. Němce, který byl v té době pracovně v Korutanech, jsou jasně zřetelné obavy, které otec prožívá. Nemoc syna dokonce jaksí odstartovala jeho pokusy vrátit se z Korutan zpět domů k rodině. V dopisu své ženě přiznává, že se obává, aby Jaroslavova nemoc nedopadla stejně jako Hynkova, o které se zmíním vzápětí, a proto by chtěl odjet do Prahy, aby měl případně možnost se alespoň rozloučit, což mu s Hynkem nebylo vůbec umožněno. Nemoc syna Jaroslava však zdaleka nebyla tak vážná. B. Němcová svého muže uklidňuje a snaží se svému synovi sehnat místo, kam by mohl odjet na prázdniny, aby se dostal na zdravé ovzduší. Dceru Doru chce spisovatelka umístit ke své sestře do Zaháně, protože si nemůže dovolit vzít ji s sebou na Jaroslavův ozdravný pobyt. Doru si však zaháňští k sobě nikdy nevezali, ač to původně spisovatelce přislíbili.

Další obavy o Jaroslavův život pak manželé Němcovi zažili během roku 1858, kdy byl jejich syn opět několik měsíců závažně nemocen. Příčinou opět byly Jaroslavovy plíce. B. Němcová ve svých dopisech přátelům, ale i synu Karlovi popisuje útrapy, které Jaroslav se svou nemocí zažívá.

Největší strach a následný žal však nejspíše Josef a Božena zažili již dříve, když jim z Prahy přišel dopis od Karla s Hynkem, ve kterém se dočetli, že je jejich syn Hynek vážně nemocen. Situaci jim zajisté neulehčoval ani fakt, že se o synově nemoci dozvěděli až s šestitýdenním zpožděním, jelikož první dopis, ve kterém je lékař o Hynkově stavu informoval, byl zadržen a vůbec se k manželům Němcovým nedostal. O synově nemoci se poprvé dozvěděli z dopisu, který jim poslali synové Karel a Hynek. Z tohoto dopisu však manželé zřejmě získali pocit, že je jejich syn sice nemocen, ale není to s ním až tak zlé,

jelikož B. Němcová je ve svém dopise synům vcelku optimistická. Domlouvá Hynkovi, aby dodržel nařízení lékaře, a nabádá Karla, aby se o bratra staral a dal na něj pozor. Píše mu přímo:

„Ty, Karle, hled’ Hynka a dej na něho pozor, zastaň mé místo.“ (B. N. Hynkovi a Karlovi Němcovým, na začátku srpna 1853) [2, s. 46]

Tak situaci B. Němcová viděla na začátku srpna 1853, na konci měsíce už tak optimistická nebyla. Ve svém dopise Johaně Mužákové psala, že jí lékař napsal zprávu, ve které jí sdělil, že se Hynek neuzdraví. Tato informace zcela přirozeně oba rodiče vyděsila, spisovatelka v dopise dále uvádí, že manžel chce, aby všeho nechala a ihned jela za jejich synem. B. Němcová do Prahy dorazila až 17. září, tedy v době, kdy už syn Hynek ležel na smrtelné posteli a o dva dny později zemřel.

O tomto okamžiku života B. Němcové koluje mnoho dohadů. Ta nejznámější z nich tvrdí, že B. Němcová nechala svého umírajícího syna samotného doma a šla tančit na ples se svými přáteli. To můžeme pomocí dopisů celkem snadno vyvrátit. Spisovatelka se svým synem po většinu jeho nemoci nebyla, protože se dvěma mladšími dětmi odjela k muži do Uher. Nikoli však na dovolenou, ale odstěhovala se sem na doporučení lékaře, jelikož se u jejího syna Jaroslava vyvinula tuberkulóza a pobyt ve zdejší čisté přírodě mu měl pomoci uzdravit a posilnit se. Pobyt měl pomoci i dceři Theodoře, která odmalička trpěla skrofulózou.

Někdo by však mohl namítnout, že B. Němcové trvalo poněkud dlouho, než za umírajícím synem přijela. Musíme si však uvědomit, že první informaci o Hynkově nemoci získala přímo od Hynka s Karlem, a to ještě v době, kdy na tom Hynek nebyl zdravotně nejhůře. V průběhu srpna však B. Němcová dostala od lékaře dopis, ve kterém se psalo, že se Hynek nejspíše neuzdraví. Tento dopis nám není znám, jeho existenci můžeme odvozovat pouze ze zmínky v dopise Johaně Mužákové. B. Němcová však byla v Uhrách s mužem a mladšími dětmi, peněz neměli nazbyt a cestování tehdy nebylo zdaleka tak jednoduché a rychlé jako v dnešní době, a tak matka zjevně čekala na další zprávy o stavu svého syna, aby věděla, zda se za ním má vydat. Zpráva přivolávající rodiče ke smrtelnému loži Hynka však zřejmě nikdy nedorazila, nejspíše byla zadržena a dál se již nikdy nedostala. A tak se

B. Němcová nejspíše ze strachu a bez jakýchkoli informací vydala za svým synem. Dorazila za ním na poslední chvíli, jelikož jí o dva dny později zemřel v náručí.

Ani pro J. Němce nebyla tato událost nijak snadnou, naopak pro něj byla obtížnější v tom ohledu, že musel zůstat v Uhrách, daleko od rodiny a se svým synem ani neměl příležitost se rozloučit. Ve svých dopisech o Hynkovi pak často píše, zoufá si, že za ním ani nemůže přijít na hrob. B. Němcová mu pak v jednom z dopisů pošle kvítí z Hynkova hrobu a J. Němec ji vzápětí ujišťuje, že si je schová. Z dopisů je jasné, že se J. Němec snaží občas velice neobratně vyjádřit svůj žal nad ztrátou syna, kterého zjevně velice postrádá.

B. Němcová však ztrátu Hynka prožívá jaksí hlouběji, bolestněji. Její dopisy přátelům jsou naplněny žalem a neustálým vzpomínáním na syna. To vše se promítlo do jejího fyzického a psychického stavu, což si uvědomovala i sama spisovatelka, která ve svém dopise Aloisu Vojtěchu Šemberovi píše:

„Dost se přemáhám, snažím se udržet ducha pevného, ale tělo klesá, slábne, jako to dlouho vydrží, nevím. Od smrti mého dobrého Hynka churavím ustavičně; červ žere na ústroji mého života, proti němuž není léku.“ (B. N. Aloisu Vojtěchu Šemberovi, 26. 8. 1854) [2, s. 79]

Je tedy zjevné, že je tato nemoc B. Němcové spíše psychického původu, což se však samozřejmě projevuje i na jejím fyzickém zdraví.

Ze začátku roku 1853 B. Němcová vedla čilou korespondenci s Johanou Mužákovou a Žofií Rottovou, jelikož své přítelkyni J. Mužákové pomáhala při porodu a následně jí pomáhala se zotavením a s péčí o nemocné novorozeně jménem Božena. Z dopisů je patrné, že B. Němcová se svou drahou J. Mužákovou zůstávala i několik dní a snažila se jí být co nejvíce nápomocná. Zároveň však měla doma syna Jaroslava, který měl v té době tyfus, a tak nakonec zjevně pendlovala mezi domem Mužákových a svým bytem. O stavu J. Mužákové a stavu jejího dítěte informuje B. Němcová Žofii Rottovou, mladší sestru J. Mužákové. Malá Boženka přes všechnu snahu 13. 1. 1853 umírá. Obě přítelkyně se poté po nějakou dobu zřejmě nestýkaly, jelikož J. Mužáková nejspíše potřebovala nějaký čas o samotě, aby mohla truchlit. Poněkud necitelný zdá se pak dopis B. Němcové, určený J. Mužákové, který napsala necelé tři měsíce po smrti malé Boženky. V něm se totiž B. Němcová

rozepisuje o tom, že jejím jediným štěstím jsou děti a její láska k nim. Dále také projevuje vděčnost nad faktem, že všechny její děti jsou naživu.

O zdraví syna Karla dlouho nevíme nic, což tedy může znamenat, že byl nejsilnějším a nejzdravějším dítětem Němcových. O jeho zdravotních potížích se dozvídáme až z jeho dopisů, které psal matce během svého pobytu v Zaháni, kde pracoval jako zahradník. Jednou matku informuje, že si poranil ruku a na tvářích mu naskákaly velké boláky. Podruhé se zase zmiňuje o trnu, který se mu zapíchl do ukazováčku, rána se mu velice zanítla a otevřela a musel být pár týdnů v klidu, než byl opět schopen alespoň nějaké práce. Dále své matce píše o vředech, které se mu udělaly na noze, následně praskly a zanechaly po sobě velké díry. Jeho matka mu pak ve svých dopisech radí, jak si má tyto rány léčit. Později se Karel ve svých dopisech matce svěřuje, že se u něj objevily hemoroidy a také náhlé krvácení z nosu a z úst.

B – Děti

B. Němcová velice často píše o svých dětech. Nejvíce se zmiňuje, jak jsem se již rozepisovala výše, o jejich zdravotním stavu. Dalším oblíbeným tématem je škola, vzdělání a různé dovednosti dětí. Když jsou děti malé, píše například o tom, jak se malá Dora (kterou zde nazývá „Bohdanka“) již učí písmenka. Postupně se z její korespondence dozvídáme, že se Dora učí hrát na fortepiano, vzdělává se nejen v českém jazyce, ale i v němčině. Avšak jak B. Němcová ve svém dopise píše:

„Než Němec ze žádného nebude, za to ručím.“ (B. N. Bohuslavě Čelakovské, 14. 2. 1846)
[1, s. 42]

Dále také o své dceři píše, že se toho musí naučit mnohem více než ostatní děti, vzhledem k tomu, že je mrzák. Je tedy možné, že se B. Němcová snažila svou jedinou dceru připravit na budoucí život bez manžela, kdy bude muset veškeré povinnosti zastat sama. Nebo se možná jen snažila, aby byla Dora připravena na možné problémy při hledání zaměstnání, kdy kvůli svému postižení bude muset umět mnohem více, aby svým budoucím zaměstnavatelům ukázala tu velkou škálu věcí, kterou dokáže zastat, a nemusí se tedy bát ji zaměstnat.

Několikrát hovoří o synu Jaroslavovi, o jeho nově získaných dovednostech, prudké nemoci, ale i o tom, že nemůže být přijat do vyšší třídy, jelikož by na ostatní chlapce v žádném případě nestačil. Nikoli z toho důvodu, že by snad byl hloupý, avšak ostatní hoši jsou již zralí a on je zatím jen pouhé dítě, navíc s nepříliš pevným zdravím. Dále si také máme příležitost přečíst dopis B. Němcové Františku Tesařovi, učiteli Jaroslava, ve kterém ho B. Němcová žádá, zda by nemohl Jaroslavovi odpustit trest, který dostal, nebo mu uložit jiný, jelikož na tuto látku nebyl ve škole, a tak neví, jak má úlohu vypracovat.

Také poměrně často píše o Hynkovi, svém nejstarším synovi. Hlavně o tom, jak dobře se učí, dokonce ho prý učitelé chválí jako jednoho z nejlepších žáků, na což je B. Němcová zjevně patřičně hrdá. Hynek jako první z dětí odešel z domova za vzděláním. Přestěhoval se do Prahy, o čemž se také Němcová často rozepisuje, hlavně o finančních problémech, o ubytování a o jeho prospěchu ve škole. Později se potom zabývá hlavně jeho nemocí, která byla vážnější, než se kdokoli domníval. Po jeho smrti pak často v dopisech se svým mužem probírá stesk, návštěvy hrobu, ale i sny, ve kterých se rodičům zjevoval jejich zesnulý syn.

Nesčetněkrát také píše o tom, jak se děti vyrovnávají s častým stěhováním. Ne vždy děti do kolektivu zapadnou hladce. Můžeme se dočíst, že v Nymburce se dětem líbí a našly si zde mnoho kamarádů. Zato v Liberci zažívají děti ze strany místních šikanu, což je možná dáno i tím, že zde Němcovi své děti neposílají do školy, jelikož by se prý stejně nic nenaučily a pokazily na mravech. Děti se tak nemají s místními jak seznámit a sblížit, tudíž jsou pro ně pořád cizí a jsou neustálým terčem posměchu.

Jejími tématy jsou však nejen stěhování, škola a povinnosti, několikrát také píše o výletech a dovolených, na které se společně s dětmi vydala. Například o pobytu na čerstvém horském vzduchu, kde děti neustále pobíhají venku a užívají si přírody, dále také píše o pobytu v Uhřích s dětmi.

„Onehdy byly na vinici a tak se najedly hroznů, že Dora s rozepnutými šatmi domů šla; v Uhřích to projde.“ (B. N. Žofii Rottové, 3. 10. 1852) [1, s. 264]

V neposlední řadě se B. Němcová ve svých dopisech zabývá synem Karlem. V dopisech se o toho o Karlovo zdraví příliš nedočítáme, z čehož můžeme usoudit, že byl Karel dítětem

B. Němcové s nejpevnějším zdravím. Více se toho o Karlovi dozvídáme až z dopisu Antonínu Markovi z 26. 8. 1854, kde B. Němcová píše, že jejího syna Karla přijal zdarma k vyučení pan Fiala. Syn Karel si vždy přál být zahradníkem a pan Fiala nabídl, že si ho vezme do učení. Je zjevné, že byl obeznámen s finanční tísni rodiny Němcových, a proto se rozhodl Karla vyučovat zcela zdarma. B. Němcová se pak svým synem v několika dopisech chlubí, jelikož je v oboru zřejmě velice dobrý. Avšak již během první zimy si Karel okusí stinnou stránku zahradničení, ve svém dopisu manželovi B. Němcová píše, že Karel chodí domů s opuchlými rukama od mrazu.

První dopis adresovaný některému z dětí se objevuje 10. a 11. 9. 1855, nejprve B. Němcová píše své dceři Theodoře a poté píše svému synu Karlovi. Oba dopisy, hlavně však dopis Karlovi, jsou však psané s jistým odstupem, jedná se spíše o výčet různých pouček do života než o láskyplný dopis matky dětem. Matka dokonce svému synovi píše, že jeho zesnulý bratr Hynek byl nejlepším synem, kterého měla, a obává se, že s ním zemřely všechny její sny a naděje. Která matka by však tohle napsala svému dítěti? Je jasné, že k Hynkovi chovala hluboké city, avšak nemyslím si, že je správné sdělovat synovi, že si zesnulého bratra cenila více. Stejně tak své dceři jaksí snižuje sebevědomí, jelikož se zmiňuje o děvčeti, které je jen o rok starší, ale umí takových věcí, že bude Dora muset hodně zapracovat na tom, aby ji dohnala. Když se do těchto dopisů začteme, musí nám být jasné, že takováto psaní si děti od své matky, po které se jim stýská, jistě nevysnily. V těchto dopisech se totiž opět projevuje neschopnost B. Němcové rozeznat, co se hodí vypouštět na papír a co ne. Sama v jednom ze svých dopisů přiznává, že občas řekne něco, čeho později lituje, avšak nemůže si pomoci. Stejně tak je zcela zřetelně odlišný styl oslovení, které pro své děti používá. Oslovuje je klasickým „Milá Dorinko!“ a „Milý Karle“. U dcery Dory použila alespoň zdobnělinu jména, u syna však ani to. Když se však podíváme na jakýkoli spisovatelčin dopis přátelům, nalezneme v něm nejrozmanitější zdobnělinu a přeslazená oslovení doprovázená nesčetnými vyjádřeními lásky a neochvějně náklonnosti. Přesto však zjevně měly děti svou matku velice rády. Z dopisu od Karla, který obdržela B. Němcová 9. 5. 1856 během Karlovo pobytu u jeho babičky, matky B. Němcové, v Zaháni je zcela zjevné, že se Karlovi po matce velice stýská a má o ni starost.

Během Karlovo pobytu v Zaháni probíhá mezi matkou a synem korespondence. Dopisy Karla jsou plné vyprávění o jeho životě a vyjádření starosti o matku. Dopisy jeho matky

jsou však většinou pouze dlouhým výčtem poučení do života a připomínáním starostí, které s Karlem a ostatními sourozenci jeho matka měla. Velká část poučení se týká Karlova zdraví, které si má pomocí matčin rad udržovat pevné. Postupem času se objevují také dopisy, ve kterých svému synovi vyčítá, že nepíše a vůbec na ni, na otce a sourozence nemyslí. Neobrací se však pouze na Karla, ale dokonce přímo na svou matku Terezií Panklovou, které má za zlé, že je tak neohleduplná a nedává vůbec o jejím synovi vědět. V jednom z dopisů synovi vyčítá, jak málo na ni myslí, jelikož jí ani nenapsal blahopřání k svátku, což je od něj podle ní velice neohleduplné, a zdá se, že ani upřímná omluva syna, který nemohl dopis k svátku napsat, jelikož měl velice nemocnou paži, spisovatelku neobměkčila. Na syna si ve svých dopisech stěžuje i J. Němec, jelikož mu stejně jako matce vadí, že jim syn téměř vůbec nepíše. Oba rodiče ho často označují za lehkomyšlného a nevďěčného. B. Němcová synovi v dopisech nejednou vyhrožuje, že se k němu budou chovat stejně jako on k nim a také na něj nebudou myslet a nebudou mu psát, to však spisovatelka nikdy nedodrží a vždy synovi znovu napíše, tudíž se její výhrůžky nesetkají s kýženou reakcí. Spisovatelka svého syna v jednom z dopisů dokonce nutí, aby jí nezapomněl popřát k blížícím se svátkům. I když se Karel po výčitkách matky ozve a slíbí, že už bude psát pravidelně, svému slibu opět nedostojí, což mu jeho matka nemůže zapomenout a píše mu další a další rozhněvané dopisy, ve kterých mu jeho nezodpovědné chování vyčítá, a dokonce zmiňuje, že Hynek by jí tohle nikdy neudělal.

Další starost, kterou rodiče mají s Karlem, je jeho nevytrvalost. Tu mu oba taktéž vyčítají. Jejich syn chce totiž přesně po roce opustit Zaháň a vydat se do světa za prací, aby získal nové zkušenosti v oboru zahradnictví, což mu oba rodiče vymlouvají. Matka se sice tomuto nápadu zdá být nejdříve nakloněna, avšak vypadá to, že poté, co se jí Karel dlouhou dobu neozývá, změnila na celou věc názor. Kromě těchto starostí řeší B. Němcová další problém, který vyvstal během pobytu syna v Zaháni, a to jeho bláznivou zamilovanost do sestry B. Němcové Adély. Ve svém dopise sestře Adéle ze dne 3. 6. 1857 radí, jak s Karlem zacházet a jak otupit jeho city k ní.

Se synem Karlem má sice matka jen samé starosti, avšak syn Jaroslav a dcera Dora jí naopak zatím dělají pouze radost. Jaroslav má ve škole výborné známky a učení ho baví, dokonce sám každé ráno chodí do kostela, aby mu nic neuniklo, pročež ho pan učitel velice chválí. Syn Jaroslav si dokonce vzal pod křídla šestiletou dívku, kterou se rozhodl

učit. Peníze, jež si touto občasnou prací vydělal, pak slíbil dávat své matce, která byla jeho nesobeckostí a dobrým srdcem velice dojata a psala o tom i svému manželovi, v té době žijícímu v Běláku v Korutanech.

V korespondenci z let 1857 a 1858 se pak dozvídáme o Jaroslavově malířském talentu a jeho matka doufá, že se z něj stane profesionální historický malíř a modelář. Jaroslav několikrát týdně dochází do hodin modelování a malířství, kde se v tomto řemesle zdokonaluje a všichni jeho učitelé ho velice chválí, jelikož má zřejmě přirozený talent.

Roku 1860 se pak B. Němcová rozhodne, že svého nadaného syna pošle na malířskou akademii do Mnichova, aby se zdokonalil ve svém umění. Nejprve pro svého syna sežene několik podporovatelů, kteří mu mají posílat peníze na skromné živobytí, na materiál potřebný k malování a na dřevořezbářské kurzy. Jaroslav tedy odjel do Mnichova, kde si sehnal pěkný byt, nic však nejšlo tak, jak si se svou matkou naplánovali. Podporovatelé neposílají příliš mnoho peněz, někteří neposílají vůbec nic. Navíc kvůli poplatkům a špatnému kurzu se Jaroslavovi většinou do rukou dostane částka přibližně poloviční, což mu vystačí sotva na nájem a velice skromné jídlo. Postupem času už Jaroslava podporuje pouze matka, které syn neustále píše a mnoho věcí a ještě více peněz, ač si je vědom toho, že matka sama má doma bídu s nouzí. Jeho dopisy matce jsou vždy pouhým výčtem věcí, které potřebuje, popřípadě kritikou věcí, které mu matka poslala. Ač je Jaroslav dospělý, nedokáže se zjevně obejít bez matčiny materiální podpory, ve svých dopisech o plánování společné budoucnosti s matkou se však nezapomene pochválit:

„Obědy nějaké bych si vyběhal, o ten ostatní výdělek nebyla by nouze, jsem já chlap teď fikaná.“ (Jaroslav Němec B. N., na konci srpna 1860) [4, s. 203]

Jaroslavův pobyt v Mnichově skončil poněkud neslavně. Byl totiž svou paní domácí udán na policii jako neplatič, navíc zcela bez majetku. Jaroslav tedy musel doplatit dluh a čekat, až mu matka sežene peníze potřebné na cestu domů. Během jeho posledních dnů v Mnichově Jaroslava zřejmě velice tlačil čas, jelikož měl na opuštění Mnichova určen časový limit, po jeho uplynutí by pak byl s ostudou z města vyhoštěn.

Dcera Dora dělala matce většinou pouze radost, vyrostla z ní chytrá dívka a začala se učit francouzsky, což jí bylo umožněno díky finanční výpomoci Josefa Čejky. Matka v jednom

z dopisů píše, že by z dcery měla ráda učitelku, která by si otevřela svůj vlastní ústav. Kromě francouzštiny je Doře díky příspěvku rodinného přítele umožněno učit se i hudbě a zpěvu, tedy věcem nezbytným pro budoucí učitelské povolání.

Čilá korespondence mezi B. Němcovou a její dcerou probíhá až v letech 1859 a 1862, tedy ke konci života spisovatelky. Zde se můžeme dovítit, že B. Němcová občas jednala velice neuváženě a zbrkle a byla to právě její dcera Dora, která matku v jejích rozhodnutích a v jejích nápadech mírnila a občas ji dokonce i vyplísnila za její naivní a neuvážené chování.

Zajímavé je také pozorovat změnu vztahu J. Němce k dětem. Z rané korespondence J. Němce ženě je znát, že má největší slabost pro syna Jaroslava. O něm se často zmiňuje, jeho nechává pozdravovat. O dceři Doře píše pouze občas a velice letmo a na syna Karla ve svých dopisech převážně pouze nadává. Je to také syn Jaroslav, o kterého Němec v dopisech ženě neustále prosí, aby mu ho poslala do Zdic, kde několik měsíců pracoval v cukrovaru. Nakonec se B. Němcová nechá přemluvit a syna mu na několik dní posílá. Stejně tak je to syn Jaroslav, kterého s sebou J. Němec vezme na několikátýdenní návštěvu ke svému bratrovi do Nového Bydžova. A když Josef Němec zrovna bydlí v jedné domácnosti se svojí ženou, Jaroslavem a Dorou, je to Dora, která musí spát na zemi.

To se však změní roku 1860. Od tohoto roku se v korespondenci B. Němcové dočítáme o chování Josefa Němce vůči synovi Jaroslavovi. B. Němcová ve svých dopisech přímo uvádí, že manžel syna nenávidí. To zmiňuje hlavně v listech synu Karlovi, se kterým si často dopisuje. Manžel zřejmě v chování vůči dětem, ale i vůči ní, zcela obrátil. Z dopisů je jasné, že Josef Němec své děti i manželku týrá, a to jak psychicky, tak i fyzicky. Spisovatelka ve svých dopisech píše o tom, že její manžel syna Jaroslava neustále vyhání z domu, odmítá mu vydat jakékoli jídlo, přijde-li domů později než on sám.

C – Manžel

Poměrně často se B. Němcová rozepisuje i o svém muži. Někdy se jen letmo zmiňuje, že je zdrav, jindy o něm píše obšírněji. A i když je obecně známé, že B. Němcová měla ke svému muži rozporuplný vztah, že jí nerozuměl a byl na ni hrubý, z jejich rané korespondence to příliš zjevné není. B. Němcová o svém muži píše poměrně hezky, dokonce se škádlivě zmiňuje o tom, že její manžel často říká:

„že jako kočka škrábu“ (to jest pérem, ne drápkami!) (B. N. Žofii Rottové, 3. 10. 1852) [1, s. 263]

A Němec ve svých dopisech ženě nejednou píše, že se mu po ní a po dětech v době odloučení velice stýská. Když J. Němec pobývá v Maďarsku a má přijet na návštěvu, píše B. Němcová svým přátelům, jak se na něj ona i děti těší, dokonce několikrát píše i o své touze odstěhovat se i s dětmi za manželem. Je tedy patrné, že jejich vztah nebyl hned od začátku tak vyhrocený, jak se uvádí. Z dopisů J. Němce je poměrně patrná láska, kterou chová nejen ke své ženě, ale i ke svým dětem. Jakým stylem však psala B. Němcová svému manželovi, nám není známé, jelikož se žádné dopisy z těchto brzkých let (1844-1852) nedochovaly. Z dopisů J. Němce je však velice jasně patrné, že má svou ženu rád a v době odloučení mu chybí. Ve svém dopise z roku 1852, tedy během pobytu v Ďarmotech J. Němec své ženě píše:

„Libám tě, objímám v duchu, kdybych tě tu měl, viděla bys, co bych ti udál, umačkal bych tě.“ (J. Němec B. N., 20. 2. 1852) [1, s. 228]

Je tedy jasně patrné, že mezi manželi panovala poměrně vřelá a láskyplná atmosféra.

B. Němcová často píše o práci svého muže. Z dopisů je zcela zjevné velké pracovní vytížení J. Němce, jelikož i sama B. Němcová píše, že se doma příliš dlouho nezdržuje. Například při pobytu v Nymburce píše o velkém okrsku, který má J. Němec na starosti. Dokonce si kvůli jeho velikosti musel pořídit i koně. Také se zmiňuje o tom, jak se jim zde pramálo líbí a nejradši by se odstěhovali pryč, do krajiny mládí B. Němcové. Němcová pak skrze korespondenci prosí pana Václava Staňka, zda by se nepřimluvil za přeložení J. Němce do Prahy. Z Nymburka je však Němec odvelen do Liberce, kde opět není spokojen. Následně je pak povýšen na komisaře první třídy a přeložen do Uher, přestože žádal, aby byl

umístěn pouze do slovenských krajin, jelikož má děti, které potřebují chodit do škol a navíc on, manželka ani děti neovládají maďarský jazyk. Němcová pak s dětmi zůstává v Praze, což ji příliš netěší. Během tohoto odloučení mezi manželi vládne čilá korespondence. Po nějaké době nastává další povýšení J. Němce a jeho přeložení do Ďarmot. Když pak přijede J. Němec navštívit svou manželku, zmiňuje se B. Němcová, že spolu měli „znamenitou rozprávku“, čímž nejspíše naráží na to, že se k jejímu manželovi dostaly povídky o jejich stycích s lékařem V. D. Lamblem, které prý měly být jiného než čistě profesionálního charakteru. Soudě podle pozdějších dopisů však B. Němcová svého manžela ujistila, že se k Lamblovi chová jako matka k synovi, čemuž J. Němec uvěřil, nebo možná spíše uvěřit chtěl.

Začteme-li se do dopisu psaného Josefem Němcem, je nám jasné, že to byl člověk racionální, který rád věci říkal tak, jak jsou, bez zbytečných příkras a kudrlinek. Když se snaží B. Němcové na papír vypsát lásku nebo stesk, působí to roztomile, místy až komicky. Avšak k jeho raným dopisům manželce jde ona přísná, nepřístupná tvář, kterou vymalovali někteří literární historikové, přiřadit jen stěží. Nejenže své manželce neustále připomíná, jak moc se mu po ní a po dětech stýská, ale dokonce jí i píše o snech, které se mu o ní zdály. Například píše:

„Po druhé se mně o tobě zdálo, leželi jsme v posteli, byla tuze velká a bylo v ní plno divných ženských, my jsme leželi v nohouch, tys byla nahá a povídalas: Přikrej mě, mně je zima, nestalo se ale nic jiného, než že jsme si trochu hráli, mně takovýho něco ani už nenapadne, jsem celý jiný.“ (Josef Němec B. N., 24. 11. 1855) [2, s. 134]

Tento úryvek také zní jako jakési neohrabané vyjádření lásky, stesku po manželce a tělesné touhy, i když nepříliš velké.

Z dopisů psaných B. Němcové během pobytu J. Němce v Uhrách lze snadno vyčíst, jak moc J. Němec pociťoval stesk po své rodině. Jeho dopisy jsou naplněné obavami o zdraví dětí, pohodlí manželky, obavami o společnou budoucnost a přáním znovu bydlet se svou rodinou. A přestože se z tohoto období nedochovalo příliš dopisů od B. Němcové adresovaných manželovi, je jasné, že i ona pociťovala stesk a doufala v navrácení manžela k rodině. O to překvapivější je její dopis Aloisu Vojtěchu Šemberovi ze 4. května 1855, ve kterém píše, že:

„Myslila jsem, že bude pro nás lépe, ale naopak. Pro nás nemám víc od něho, než jsem měla dříve, příspěvky však leckteré, jež mi známé na stravu poskytli, odpadly. – On nejen že zde pro svoji osobu víc spotřebuje než tam, ale nemá ani za ten peníz tu stravu co v Uhřích, nepočítaje hostinnost, které tam účasten byl. Co nejhoršího ale, že tam alespoň nějaké zaměstnání měl, a zde pražádné nemá. Celý den sedí tedy doma, čte a kouří, zlobí se na celý svět, laje a žere se.“ (B. N. Aloisu Vojtěchu Šemberovi, 4. 5. 1855) [2, s. 138]

Oběma manželům se tedy stýskalo, dokud byli od sebe, když se však znovu sestěhovali, zjistila B. Němcová, že se nemá zdaleka tak dobře, jak si myslela. Neuvědomila si zjevně totiž fakt, že většina těch, kteří se jí snažili nějak finančně vypomoci, když byla v domácnosti s dětmi sama, už jí nebudou vypomáhat, když má zpět muže, který by se o ni i o děti měl umět postarat. J. Němec byl však kvůli nepovolenému výletu bez pasu s přítelem Daňkem suspendován a pobíral pouze velmi malou část platu, se kterou zřejmě nebylo snadné uživit tři děti, manželku, sebe a služebnou. Před samou suspendací byl J. Němec na výletě v Liptovském Mikuláši s Daňkem zadržen a poslán do cely na pár týdnů jakožto politicky podezřelá osoba. Dopis, který J. Němec píše své ženě, je tentokrát psán německy, nejspíše aby si ho jeho zadržovatelé mohli snáze přečíst, a dočíst se tak o jeho nevině. Dopis si sice přečetli, avšak o jeho nevině je nepřesvědčil. Byla dokonce nařízena domovní prohlídka jeho bytu v Balašových Ďarmotech, během které mu byl zabaven téměř všechny majetek včetně všech knih, vysvědčení dětí, dopisů od manželky, pistolí a dalších věcí. Nejenže mu bylo vše zabaveno, ale navíc se s ním vedl dlouhý proces, přestože jeho přítel Daňk, který ho k výletu přemluvil, vyvázl bez jakéhokoli postihu. Avšak Němec se ženou byli známi tím, že byli nakloněni všemu českému a nenáviděli vše německé. Ve svých dopisech píše, že byli obviněni z panslavismu a z toho, že vychovávají své děti pouze česky, v důsledku čehož německy vůbec mluvit neumí.

Z dopisu J. Němce ženě ze dne 13. 8. 1854 je zřejmé, jak důkladně byly jeho dopisy a poznámky pročitány a jak moc chtěly vyšetřující orgány v Němcových dopisech najít něco, co by mohly použít proti němu. V dopisu totiž píše, že jeho poznámka o tom, jakým způsobem v Lískovci stloukají máslo, byla považována za jakousi tajnou poznámku politického charakteru. Ať už se však vyšetřovatelé snažili, jak chtěli, nic protizákonného vztahujícího se k panslavismu či rusismu u něj nenašli, a tak ho nakonec museli propustit na svobodu. I tak mu však byla odebrána převážná část platu a bylo s ním vedeno dlouhé

vyšetřování. Z dopisů J. Němce se dozvídáme, že v této těžké době, kdy měl velký nedostatek financí, ho živila rodina Vežnických. On jim přispíval malým obnosem peněz a pomáhal jim okolo hospodářství. Postupem času se však Vežnickým přestaly neustále návštěvy J. Němce líbit a v dopisu manželce se můžeme dočíst například to, že před ním Vežničtí schovali kachnu a dali mu jen suché brambory. V témž dopise z 24. 10. 1854 manželce J. Němec vypráví o rodině Garbových, ke kterým zřejmě také občas chodil na jídlo a kterou v tomto dopise ještě vychvaloval, že na rozdíl od Vežnických mu u Garbů nekoukají do talíře a nevyčítají mu, kolik si toho naložil. To se však časem změnilo a za měsíc už v dopise manželce píše, že není příliš vítán ani u Garbů. Jejich pohostinnosti zřejmě využíval příliš často. J. Němec ve svých dopisech neustále píše, že u Vežnických jí za hodně peněz, špatné jídlo a jinde by se prý najedl lépe a za méně. To se však nezdá příliš pravděpodobné, protože se o tom v dopisech sice neustále zmiňuje, avšak stále zůstává na jídlo u rodiny Vežnických.

Když mu pak byl povolen návrat do Prahy za ženou a dětmi, B. Němcová zjevně nebyla nadšená hlavně kvůli snížení finančních prostředků, ale také B. Němcová určitě nebyla ráda, když se manželovi, který jí ve svých dopisech vyjadřoval podporu k literární tvorbě, znenadání přestalo líbit, když se jeho manželka snaží věnovat spíše psaní než nepřetržité starosti o domácnost a o něho. B. Němcová sama přiznává, že starost o domácnost nepatří mezi její záliby, že si při takové činnosti připadá jako bezduchý stroj. A vzhledem ke své povaze se B. Němcová nejspíše obávala, že jí manžel vezme její prostředek, pomocí něhož je schopná alespoň na pár chvil uniknout mimo realitu, vrátit se do šťastných let či si alespoň na papíře vytvořit svůj ideální svět.

Nejspíše nebude náhoda, že se B. Němcová po třech měsících od mužova návratu, který se uskutečnil v únoru 1855, začala aktivně shánět po finančních prostředcích, pomocí nichž by mohla uskutečnit svou vysněnou cestu za poznáním slovenského národa. Na cestu se vydala díky daru Hanuše Kolovrata Krakovského, který jí poskytl 250 zlatých. Vyrázila 27. 8. 1855 a z cesty se vrátila na konci října téhož roku.

Ze své cesty často píše dopisy manželovi, ve kterých mu popisuje svůj nynější každodenní život. Z ozdravného pobytu v lázních Sliač na Slovensku manžela informuje o své ozdravné kúře, o lidech, které potkává, ale i o neustálém stesku po domově. Ke konci spisovatelčina

pobytu na Slovensku se však korespondence mezi manželi poněkud změnila. Josef Němec se zjevně nezvládá sám starat o dvě menší děti, i když má na pomoc služku Marii, a manželčiny dopisy o jejích krásných cestách, návštěvách a hodech ho nejspíše nutí žárlit na její bezstarostnou dovolenou. V dopisech ji žádá, aby se vrátila domů, jelikož z toho, co sebere, stejně nic nebude. Poté dokonce přistoupí k nátlaku přes děti a v dopisech jí vyčítá, že děti pláčou, protože o ně jejich matka nedbá a jim se stýská. V dopise dokonce tvrdí, že syn Karel velice plakal, když mu řekl, že netuší, kdy matka přijede. Karel Němec je však v té době již téměř dospělý, zaměstnaný muž, který by sotva plakal pro to, že je jeho matka pár týdnů pryč. Dále Josef Němec nadává na manželčinu lehkovážnost, naivitu a neochotu vypořádávat se s čímkoli, co by jí mohlo způsobit nějakou mrzutost. Kromě toho také laje na jistou sobeckost a hloupost manželky, která nedbala toho, že se doslechla o policejním dohledu, který na ni byl na Slovensku tajně nasazen, avšak ona tomu nepřipisuje pražádnou váhu a zdá se, že tomu nevěří, jelikož když se onu věc doslechla, zašla osobně za vrchním komisařem a na celou věc se ho zeptala a on jí vše popřel a ona mu zjevně uvěřila. Celou dobu byl totiž na B. Němcovou skutečně nasazen dohled, jelikož se domnívali, že by její cesty po Slovensku mohly mít jakýsi politický podtext. Tudíž zjevně každý, kdo přišel se spisovatelkou do styku, se stal politicky podezřelým, což bylo jasné J. Němcovi, ne však jeho manželce. A tak ji osočil z toho, že nebere žádné ohledy než sama na sebe. Také nám dává nahlédnout do zjevně důvěřivé a trochu podlézavé povahy B. Němcové. V dopise totiž píše:

„Ty máš tu vadu a slabost, že tě každý lehko obulíkovat a že vleveš hned každému, kdo ti jen trochu příznivé oko ukáže, do prdele, abych to tak v krátkosti řekl.“ (Josef Němec B. N., 22. 10. 1855) [2, s. 195]

Odpověď na tento dopis, ve kterém J. Němec své manželce vyčítá nezájem, se nedochovala, tedy pokud na dopis B. Němcová skutečně odpověděla. Dochoval se však dopis dětem a manželovi, který spisovatelka napsala den předtím, než obdržela tento dopis od manžela. V tomto psaní dětem a manželovi matka dává jasně najevo, že se sice z cest vrátí, když ji všichni neustále přemlouvají, avšak nemá z toho pražádnou radost, spíše je našťvaná. Zde můžeme opět vidět jistou netaktnost B. Němcové, které se často dopouští. Děti se jí zcela nepochybně nemohou dočkat a matčin dopis, ze kterého neochota k návratu domů jen sálá, se dětí musel zajisté dotknout.

Z dopisů, které si mezi sebou vyměňují manželé během pobytu B. Němcové na Slovensku, můžeme také poznat poněkud křehčí povahu J. Němce, kterou na sobě zřejmě běžně nedával znát. V dopisech manželce vyčítá, proč mu nepíše, že ho líbá a má o něj strach. Dopis J. Němce, ve kterém tyto věci zmiňuje, se sice nedochoval, avšak jeho manželka na tuto záležitost reaguje ve své odpovědi:

„Já nevím, co ty vždy máš s tím líbáním a co na tom záleží, jestli napíšu, že mám i o Tebe strach; ty jsi věru dětinský.“ (B. N. Josefu Němcovi, 25. 9. 1855) [2, s. 187]

J. Němec měl tedy zřejmě rád projevy lásky od své manželky, byť se jednalo jen o vyjádření obav na papíře. To se však jeho jinak velmi citově založené a snad i dětinské ženě zdálo zcela nepodstatné.

Další známkou snadné zranitelnosti J. Němce je fakt, že se cítil dotčen faktem, že mu jeho syn Karel po svém příjezdu k babičce do Zaháně nepsal přímo, pouze ho nechával pozdravovat, a celý dopis adresoval pouze své matce. B. Němcová tedy musela syna ve své odpovědi napomenout:

„Až budeš psát, piš, jako bys na nás oba psal, „milí rodiče“ – táta to vzal za zlé, žes mu nepsal a jeho pozdravoval, tedy si to pamatuj, je to otec!“ (B. N. Karlu Němcovi, 20. 6. 1856) [2, s. 245]

V letech 1855 a 1856 zjevně mezi manželi propukla krize, kterou popisuje Němcová ve svém dopisu Janu Helceletovi:

„Je to divné živobytí mezi námi, Ivane – někdy je mi ho líto a dělám si předhůzky, že jsem tak příkrá – a když zase povážím tu jeho slabost, nečinnost, tu nesvědorskou lehkomyšlnost, zhnusí se mi. Já hledím, aby měl, co potřebuje, a kdybych měla, dala bych mu ještě více, žijeme v pokoji, ale bez radosti. – A když je někdy mrzutý, jsem tichá a myslím si, vždyť on má pravdu, že se mnou šťastný není, - že nemá se mnou pražádnou radost nyní, kde by mu bylo té rozkoši potřeba, aby se rozveselil, neboť tato povinnost manželská je u něho základ všeho, a tu právě si nemůže ani hrozbou, ani prosbou vynutit.“ (B. N. Janu Helceletovi, 19. 5. 1856) [2, s. 237]

Je tedy zjevné, že v tomto období ve vztahu vládne jistý chlad. Je možné, že k němu přispěly hádky, které způsobil spisovatelčin odjezd na Slovensko, a její neochotný návrat

domů. Pravděpodobnější však je, že chlad do manželství vstoupil z důvodu delšího pobytu manželů na jednom místě, pod jednou střechou. Josef Němec navíc byl neustále doma, jelikož byl bez zaměstnání a jeho manželka si na něj a na jeho neustálé posedávání a nadávání na svět ve své korespondenci několikrát stěžovala. Je tedy možné, že trávením příliš dlouhého času pohromadě si B. Němcová vypěstovala ke svému manželovi jistou averzi.

Z korespondence, kterou B. Němcová vedla se svým synem Karlem během jeho pobytu v Zaháni, se můžeme dozvědět také to, že ač J. Němec, i když v té době nepracoval, dostával polovinu příslibeného platu, tedy 350 f., nic jí na domácnost nepřispíval. Spisovatelka si tedy přála, aby už konečně odjel pryč za prací, té se mu však nedostává, k čemuž zřejmě přispěl i fakt, že se J. Němec zúčastnil pohřbu K. Havlíčka Borovského a rozdával lidem parte, protože byl umístěn na osm dní do vězení.

V listopadu 1856 byl J. Němec odvelen z Prahy do Běláku v Korutanech, kde mu byla přidělena služba s platem o mnoho nižším, než jaký mu byl přísliben. Jakmile se J. Němec ocitá v Korutanech, opět začíná své manželce psát dopisy plné stesku a touhy být zase s ní a s dětmi. A ač si na svého manžela B. Němcová v dopisech přátelům často stěžuje a dokonce přiznává, že ho nemiluje, je si vědoma naprosté oddanosti, kterou k ní J. Němec zřejmě cítí. To můžeme poznat i z láskyplného oslovení „Baruško“, které směřuje ke své ženě. Ta se totiž jako dítě jmenovala Barbora Panklová, proto tedy zdobnělina od jména Barbora a ne od jména Božena. Touhu být se svou druhou polovičkou po nějaké době odloučení pociťuje i sama B. Němcová, s čímž se svému manželovi v dopisech svěřuje a dokonce mu vyznává lásku.

Z dopisů J. Němce je cítit zoufalá touha dostat se zpátky k ženě a dětem. Manžel spisovatelky se pokoušel získat jinou, lépe placenou práci, která by mu umožnila finančně podporovat svou rodinu, která mezitím živořila v Praze. Snažil se také zařídit, aby mohl buď zpět k ženě, nebo aby mu bylo umožněno přistěhovat si k sobě manželku i s dětmi. Josef Němec se z Běláku snaží ze všech sil dostat, nejprve žádá o místo s takovým platem, který mu byl přísliben, poté žádá o odchod do penze, pro který si připravuje půdu s předstihem, což svěřuje své manželce v dopisech. Píše, že práceschopnému a zdravému člověku odchod do penze nedovolí, a tak musí teď nějakou dobu stonat, a jelikož má vřed

na noze a další problémy, není takový problém získat od lékaře potvrzení o nemoci. Tyto plány se však jeho manželce příliš nelíbí, jelikož si myslí, že jestliže bude Němec uvolněn ze služby a vrátí se zpět do Prahy, přijdou opět o všechny příspěvky a nebudou mít z čeho žít, navíc mu vyjadřuje i obavu, že pokud by se vrátil zpět k ní, zase si nebudou rozumět a budou oba nespokojeni. Dále obviňuje svého manžela, že je unáhlený, když hned všechno najednou takto řeší, jelikož J. Němec zjevně zároveň zažádal o lepší službu i o odchod do penze. To jeho manželce přišlo jako neuváženost. To se však časem mění a i spisovatelka začíná toužit po přítomnosti a opoře manžela. Josefu Němcovi jeho první žádost o lepší službu, dokonce i o odchod do penze zamítli, avšak on to nevzdal a snažil se dál dosáhnout svého cíle.

To se částečně povedlo a v září roku 1857 mu byl povolen odjezd k manželce do Prahy, avšak byl mu neprávem přiznán pouze třetinový plat, nikoli poloviční. S manželkou však příliš dlouho nepobyl, jelikož již na konci následujícího měsíce odešel J. Němec za prací do cukrovaru ve Zdicích, kde ale pobyl jen do dubna 1858. Během svého pobytu ve Zdicích si neustále stěžuje, že je zde nedostatek peněz, a nikdo tak nedostává výplatu a vše se musí brát na dluh. V době jeho práce v cukrovaru vládne mezi manželi čilá korespondence, jelikož z cukrovaru ve Zdicích jezdí velice často do Prahy fůry, po nichž si manželé posílají dopisy. Otázkou však je, zda je B. Němcová z této blízkosti manžela nadšená, jelikož jí po fůrách neustále posílá své špinavé prádlo k vyprání a požaduje po ní další a další věci. Chce například posílat různé knihy, oblečení, ale dokonce i postel. V dubnu roku 1858 pak dostává Josef Němec výpověď ze služby. Důvodem je fakt, že je neustále pod policejním dohledem a vedení cukrovaru se obává, aby nepadli do podezření, že s J. Němcem nějak sympatizují.

Poté se Josef Němec nachází pár měsíců ve společné domácnosti se svojí manželkou, která z toho zjevně nemá přílišnou radost a těší se, až manžel opět odjede a ona bude mít klid na práci. To se jí splní v dubnu 1859, kdy J. Němec dostane práci v kolovratském archivu ve Dvorcích, kde zůstává až do září téhož roku.

D – Ostatní rodina

V korespondenci B. Němcové příliš časté dopisování s jinými členy rodiny, než jsou její děti a manžel, nenajdeme. Avšak 6. 5. 1856 se objevuje první dopis adresovaný spisovatelčině matce Terezii Panklové, a to při příležitosti starostí o syna Karla, který se odstěhoval za prací do blízkosti babičky. Dále se v dopise B. Němcová zmiňuje o psaní, které jí poslala sestra Marie a které zřejmě bylo plné výčitek a nadávání, že syna neposlala dříve, což se spisovatelky zjevně poměrně dotklo. V dopisu matce vyčítá sestře její bezcitnost a slibuje dát si veliký pozor, aby náhodou někdy sestru o něco nepožádala.

Dalším dopisem je dopis od Adély Panklové, která byla taktéž její sestrou. S ní však má spisovatelka zjevně jiný a vřelejší vztah než se sestrou Marií, o které i sestra Adéla říká, že neví, co je žal a starost.

O sestrách B. Němcové se dále dozvídáme většinou z korespondence se synem Karlem, který se dokonce zamiloval do matčiny sestry Adély a tyto city v sobě choval poměrně dlouhou dobu. Spisovatelka s některými členy rodiny zřejmě nemá ty nejvřelejší vztahy a ve svých dopisech se na ně často zlobí. Pravidelně je však prosí, aby jí a rodině poslali nějaké staré věci, které by mohly děti ještě nosit, či aby jim poslali čaj, mýdlo, cigarety. Když však nic ze zmiňovaných věcí nepřichází, spisovatelka ve svém dopise poněkud našťvaně píše, že už je nebude obtěžovat a nebude po nich nic chtít, avšak ještě v témž dopise je opět prosí o staré šatstvo a spoustu dalších věcí. Je tedy zjevné, že B. Němcová by ráda své rodině dokázala, že jejich pomoc nepotřebuje, což si však nemůže dovolit, a tak musí zůstat pouze u slov.

Z některých dopisů B. Němcové je zřejmé, že má svou rodinu ráda a velice ráda by se s nimi setkala, avšak nechce před nimi odhalovat svoji chudobu. Proto se ve svých dopisech Karlovi zmiňuje, že by je snad v Praze ani nemohla přijmout, aby neviděli, jak s dětmi chudobně žije.

Ve svém dopisu sestře Adéle z 5. 8. 1857 vyčítá, že nedala vědět ohledně toho, zda k nim může na nějaký čas poslat dceru Doru. Kdyby ji totiž mohla k nim umístit, bylo by snadnější se synem Jaroslavem vyrazit na ozdravný pobyt mimo město, což však s dcerou

není možné. Avšak zdá se, že její rodina k sobě Doru vzít nechtěla či jednoduše nemohla, jelikož pobyt Dory v Zaháni se nikdy neuskutečnil.

Spisovatelka se ve svých dopisech rodině či ve svých dopisech, které se týkají rodiny, občas jeví poněkud nevděčně. Téměř to vypadá, jako by jí nic nebylo dost. Ať už jí rodina pošle cokoli, je spisovatelka spokojená jen chvíli a za okamžik opět poznamenává, že by se jim také nic nestalo, kdyby dali víc. Například když syn Karel odjížděl ze Zaháně do jiné služby, očekávala zjevně od svých sester a své staré matky, že jejího syna zaopatří, dají mu nějaké košile, vyperou mu na cestu, na kterou mu i přidají nějaké peníze. A když se domnívá, že se to nestalo, okamžitě na své rodinné příslušníky začne lát, i když je Karel už dospělý muž, který si sám vydělává a žije odděleně od rodiny své matky.

Poté se ještě z několika dopisů dozvídáme, že některá ze sester B. Němcové poskytla spisovatelce či jejím dětem pomoc ve formě obnošených šatů nebo menšího finančního příspěvku, avšak je možné si povšimnout, že v posledních letech života B. Němcová svou rodinu poněkud zanedbávala a neudržovala s nimi příliš čilou korespondenci.

E – Láska

Božena Němcová byla velice citově založenou ženou, proto není divu, že se v jejích dopisech nemálo nalézají citové výlevy. B. Němcová se nebála dávat svou náklonnost najevo svým přátelům, milencům, ale i přírodě.

Zajímavá jsou její neobvykle silná slova lásky k přítelkyním, v některých se zmiňuje i o fyzických projevech své náklonnosti, což by mohlo vyvolat otázku, zda Božena Němcová nebyla sexuálně přitahována ženami. Avšak vzhledem k poměrně hojnému počtu obdivovatelů, můžeme tuto domněnku zřejmě zavrhnout jako přinejmenším nepravděpodobnou. Ale například v dopise určeném Žofii Rottové píše Němcová:

„Anebo kdybych tak zaletět mohla oknem do tvého pokojíku, posadit se ti na rameno a pošeptat ti do ucha ty nejsladší slova lásky a touhy mé, pobožkat se s tebou, pomazlit a uletět zase tiše dál.“ (B. N. Žofii Rottové, 19. 9. 1852) [1, s. 257]

Zajímavá je také korespondence B. Němcové s Janem Josefem Helcelem, jejím milencem. Z jejich dopisování lze poměrně snadno poznat, že se do něj B. Němcová bezhlavě zamilovala, J. Helcelet však bral celou záležitost spíše jako příležitostné povyražení, což jí ve svých dopisech dával značně najevo. Jan Helcelet a Božena Němcová prožili společnou noc na Horách u České Třebové a ona, ač zjevně doufala ve vytoužený milostný příběh plný pravé lásky, se to snažila utajit, což můžeme soudit i z toho, že když o oné noci psala J. Helceletovi, napsala „noc na horách“ azbukou a také přímo napsala, že doufá, že tato společná chvíle zůstane jejich tajemstvím. Utajit se jí to nepodařilo a byla z toho zlá krev mezi ní a Ignácem Janem Hanušem, manželem její přítelkyně Laury Hanušové. Korespondence mezi J. Helcelem a B. Němcovou vypovídá o žárlivosti I. J. Hanuše, protože byl sám do B. Němcové zamilován. Spisovatelka však jeho city nikdy neopětovala.

Z dopisů mezi J. Helcelem a B. Němcovou se také dozvídáme o zajímavém názoru na vztahy a věrnost. Na obojí měl J. Helcelet totiž velice osobitý pohled. J. Helcelet přímo prohlašuje, že věrnost nemá s láskou co dělat a obojí může existovat bez toho druhého. A jelikož se zjevně B. Němcová J. Helceletovi svěřila, že svého muže nemiluje, poradil jí, že se buď může rozvést, nebo:

„Anebo chceš-li, k čemuž já se kloním, uvolnit rezignací a chladnokrevností tak dalece nitky pout svých, abys aspoň ‚ve svátek‘, totiž v příznivé okamžik, po olympicku jakž takž se pooblažiti mohla?“ (Jan Helcelet B. N., 2. 6. 1851) [1, s. 182]

Z čehož můžeme snadno poznat, jaký měl J. Helcelet na celou záležitost názor. A právě ono označení „po olympicku“ nám znovu připomnělo domněnku o uvažované bisexualitě B. Němcové, jelikož ve svém pozdějším dopise J. Helceletovi píše o svém pobytu u Laury Hanušové, ve kterém říká:

„Žily jsme příjemně, trochu po olympicku, jen že bohy neměly jsme tam.“ (B. N. Janu Helceletovi, 11. 8. 1851 v 10 hodin večer) [1, s. 190]

Z další korespondence mezi J. Helcelem a B. Němcovou pak můžeme usoudit, že Helcelet nakonec přeci jen začal litovat, že si s B. Němcovou vůbec nějaký románek začal. Spisovatelka totiž měla na celou záležitost ohledně vztahů a věrnosti poněkud jiný pohled.

Když B. Němcová milovala, milovala hluboce a opravdově, přestože byl jakýkoli vztah mezi ní a Helcelem předem odsouzen k záhubě. Je sice zvláštní mluvit o tom, že B. Němcová holdovala myšlence partnerské věrnosti, když tu vlastně hovoříme o milenci, nikoli o jejím manželovi. B. Němcová však měla ke svému manželovi poněkud složitější vztah, nemilovala ho, tedy alespoň ne takovým druhem lásky, jakým milovala své milence. Bylo to nejspíše dáno tím, že si svého manžela sama nevybrala, nerozhodla se svobodně, že se za něj provdá, byla to její povinnost. Časem tento vztah nabýval na problematičnosti. Avšak je jisté, že spisovatelka ke svému muži cítila náklonnost a lásku, ač možná jiného charakteru než jaké byla její láska k milencům. Ve svých dopisech manželovi píše, že se jí po něm stýská a ráda by byla opět s ním, takže ani jejich manželství nebylo zcela bez kladných citů. Ale své milence si vybírala sama, cítila k nim náklonnost a viděla v nich spřízněnou duši. Ne vždy se jí však dostalo stejné odpovědi. Například její vztah s J. Helcelem skončil sdělením, že by se Helcelet rád navrátil do výlučně přátelského vztahu, a jejich další dopisování by tak mělo mít vždy nějakou skutečnou, věcnou příčinu. Jak se po tomto dopisu cítila B. Němcová, to už si můžeme pouze domýšlet. Můžeme s určitostí tvrdit, že ji nejspíše nepotěšilo ani to, když se doslechla, že ji J. Helcelet během svého dopisování s Hanušem hanlivě označoval „slezina“ a nevyjadřoval se o ní nejspíše vůbec uctivě.

Přestože však byla zjevně zamilována do jiného muže, než byl její manžel, stejně se ve svých dopisech přátelům, ale i Helceletovi samému, zmiňuje, že se na svého muže těší, že by už s ním ráda bydlela, a dokonce i Němcovy dopisy jsou plné stesku po manželce a po dětech.

Prvním mužem, kvůli kterému měla B. Němcová s mužem „znamenitou rozprávku“, však byl MUDr. Dušan Vilém Lambl, o kterém však nejprve často píše jen jako o „synu Dušanovi“, a i svému manželovi tvrdila, že k němu chová city stejné jako matka k synovi. To se však později změnilo a z původního čistě profesionálního vztahu se stal vztah milostný. Žádná milostná korespondence se však nedochovala. Hloubku citů B. Němcové vůči Dušanu Lamblovi tak můžeme odhadovat pouze z její korespondence s přítelkyněmi, kde se o něm zmiňuje. Často ho zde označuje jako „On, D., Duš.“ a je více než patrné, že je do něj B. Němcová opět velice zamilovaná. Přestože se toho o jejich vztahu z korespondence mnoho nedozvídáme, dle Miroslava Ivanova, který sepsal životopis

spisovatelky, byl Dušan Lambel B. Němcové oddán stejně jako ona jemu, a tak B. Němcová konečně našla lásku dle svých představ. Tento vztah však neměl příliš dlouhého trvání, jelikož B. Němcová nakonec vyhověla přání svého manžela a odstěhovala se za ním do Uher. Poté Lambela ještě mnohokrát zmínila ve své korespondenci, avšak jejich milostný vztah zřejmě někdy v průběhu odloučení skončil.

Tento vztah v dopisech z posledních let svého života vyloženě popírala. Z dopisů vyplývá, že Josefu Němcovi tento její milostný poměr zůstal ležet v žaludku celá ta léta, jelikož když věci mezi manželi vygradovaly a došlo i k fyzickému násilí a k nadávkám ze strany J. Němce, jednou z věcí, které své manželce vyčetl, byl i poměr k Dušanu Lamblovi. Z dopisů taktéž můžeme vyrozumět, že o tomto jejím poměru informoval i široké okolí. Sama B. Němcová však ve svém dopisu V. Náprstkovi tento mimomanželský vztah popírá. Avšak nakonec bylo B. Němcové možná hloupé obhajovat se a lhát, že vztah mezi ní a D. Lamblem nikdy neexistoval, jelikož dopis V. Náprstkovi nikdy neodeslala.

V dopisu Janu Helceletovi z 19. 5. 1856 se dozvídáme o poměru B. Němcové, ke kterému se spisovatelka vyjadřuje:

„- já si jen loňského roku trochu zauličníkovala – aniž to vše mělo hlubší podstaty – a dost jsem zkusila od jedovatých hub.“ (B. N. Janu Helceletovi, 19. 5. 1856) [2, s. 238]

Zde spisovatelka zřejmě odkazuje ke svému vztahu s Hanušem Jurenkou, který skončil zjara 1856, když se H. Jurenka odstěhoval pryč a přerušil tak kontakty se spisovatelkou, což B. Němcová, která do něj byla velice zamilovaná, nenesla nejlépe. To dokazuje i dopis Václavu Čeňku Bendlovi, který spisovatelka psala v prosinci roku 1856 a z něhož je stále patrné, jak moc tento vztah B. Němcovou zasáhl a jak moc tohoto muže opět milovala.

Kromě lásky k přátelům a mužům píše B. Němcová také o vztahu k přírodě a rodnému kraji. Často popisuje svou nesmírnou lásku k horám, lesům, „sedláckému“ životu a prostým lidem a právě tyto věci se velice často vyskytují v jejích dílech.

V korespondenci z posledních let života spisovatelky už však nenacházíme ono nadšení pro přírodu, kraj, národ, dokonce už se v ní ani nesetkáme s milostnými vzplanutími k mužům či s přeslazenými až milostnými výlevy k ženským přítelkyním. Poslední léta života spisovatelky jsou smutná a pro lásku v nich už zřejmě není místo.

F – Stěhování

Stěhování bylo kvůli povolání Josefa Němce nedílnou součástí spisovatelčina života. Nedá se však říct, že by tuto součást B. Němcová měla nějak zvlášť v oblibě. Ve svých dopisech si velice často stěžuje, že se jí na daném místě nelíbí. Nejvíce si stýská po Praze, do které se velice touží vrátit. Když však k návratu dojde, zjistí, že se Praha (či ona sama?) změnila a už není tím místem, které tak milovala. Jestliže je však stěhování obtížné pro dospělou Boženu Němcovou, můžeme se jen domýšlet, jak těžké je neustálé měnění škol a ztráta přátel pro její děti.

Z milované Prahy se nejdříve stěhuje do Domažlic, které nemá příliš v lásce. Město samo popisuje jako nepěkné a špinavé, avšak o lidech zas tak špatné mínění nejdříve nemá. V listopadu 1845 však vychází první Obrazy z okolí domažlického a tím se veškeré názory B. Němcové na obyvatele Domažlic mění. Selský lid zůstává i nadále ve spisovatelčině oblibě, avšak vydání Obrazů z okolí domažlického znamenalo začátek zlé krve mezi spisovatelkou a místními měšťany, kteří jí a jejímu manželovi hrozili za napsání tohoto díla bitím. Rok po vydání prvních Obrazů z okolí domažlického se B. Němcová ve svém dopise Bohuslavě Čelakovské zmiňuje, že se nejspíše budou opět stěhovat.

Z Domažlic se roku 1847 Němcovi stěhují do Všerub (B. Němcová o nich píše jako o Neumarku). O svém pobytu zde se B. Němcová příliš nerozepisuje. Zjevně jí prospívá tamější prostředí, takže zde žije spokojeně. Je jí však poněkud líto, že zdejší lid je poměrně nevzdělaný a o světě nic neví. B. Němcová se to tedy rozhodla změnit a vzala si na starost kočovné knihkupectví, se kterým jezdila od vesnice k vesnici a snažila se prodávat knihy. Knihy jí poskytl Jaroslav Pospíšil a B. Němcová celou věc dělala z pouhé dobročinnosti, nechtěla žádný výdělek.

Ve Všerubech však příliš dlouho nepobyla, v červenci 1848 se Němcovi přestěhovali do Nymburka u Prahy, kde byli poměrně spokojeni, co se škol pro děti, bydlení a společenského života týče, avšak B. Němcová si ve svých dopisech stěžuje na nehoráznou drahotu a navíc se jí nezamlouvá okolní krajina. Z dopisů se dále dozvídáme, že J. Němec zde má velký okrsek a z toho důvodu si bude muset pořídit jízdního koně. V Nymburce se konečně líbí i dětem, jelikož zde mají mnoho kamarádů.

Ani v Nymburku se však Němcovi příliš dlouho neohřáli, jelikož na počátku roku 1850 už se opět stěhují. Tentokrát do Liberce. Zde se B. Němcová opět zmiňuje o dětech, tentokrát se jim zde příliš nelíbí a často se perou s místními dětmi, ale jinak zde Němcovi žijí zjevně celkem spokojeným životem. Na konci roku 1850 je však Josef Němec přeložen do Uher a B. Němcová se s dětmi a služkou stěhuje do Prahy, kde se však už necítí tak doma, jako tomu bylo předtím.

Roku 1851 se B. Němcová vydává na svou první návštěvu za manželem. Následující rok se sem B. Němcová vydává již společně se všemi dětmi, ale pouze na krátkou dobu. Roku 1853 sem přijíždí pouze se dvěma mladšími dětmi, Jaroslavem a Dorou, protože doufá, že tamní zdravější ovzduší pomůže oběma dětem s jejich zdravotními problémy. Spisovatelka plánuje, že se zde s dětmi zdrží déle. Ve svém dopise Žofii Rottové popisuje cestu za svým manželem. Rozepisuje se o tom, že syn Jaroslav celou dobu poučoval služku Marii i sestru Doru o městech, kterými projížděli, o řekách, které míjeli a odmítal je nechat v klidu. Poté píše i o svém pobytu u manžela, kde jí J. Němec pořídil malou zahrádku, aby mohla pěstovat plodiny, a nejspíše také proto, aby se jí tam více líbilo a mohla se i s dětmi nějakým způsobem zabavit. To se mu zjevně povedlo, protože B. Němcová svým přítelkyním píše, že se dětem v Uhrách moc líbí, stejně tak i služce Marii, která se tam dokonce zamilovala do jakéhosi místního muže. Její láska však zjevně nebyla příliš silná, jelikož o tři měsíce později B. Němcová Žofii Rottové píše, že Marie je sice veselá a v Uhrách se jí líbí, ale neustále si stýská po Praze. Marii se návrat do Prahy vyplnil celkem brzy, jelikož pobyt B. Němcové a dětí v Uhrách netrval tak dlouho, jak si předsevzali, jelikož v Praze těžce onemocněl syn Hynek. B. Němcová se tedy společně s dětmi a služkou navrátila zpět do Prahy a manžela zanechala v Uhrách.

V Praze B. Němcová pobývala během let 1853 až 1858, během této doby se několikrát stěhovala do jiných bytů. O jednom z nich píše podrobně manželovi. Před ní v bytě prý žila jakási Židovka, která v bytě měla husy, kachny, holuby a psy a po několik let vůbec neotevřela okna, takže když se sem B. Němcová s dětmi přistěhovala, musela celý byt drhnout a větrat, aby se v něm vůbec dalo pobývat. Pan domácí ji podle všeho napálil, jelikož jí ukázal jiný byt a řekl jí, že vypadá úplně stejně jako ten její, vynechal však drobný detail, a to ten, že byt je kvůli několikaročnímu pobytu drůbeže téměř neobyvatelný. Podle dopisů B. Němcové však nevypadá, že by si onoho podvodu ze strany pana

domáciho vŭbec povŕsimla, ani ji nijak netrápí, Ŗe byt musela kompletn celý vydesinfikovat, aby v něm s dětmi mohla bydlet.

AŖ do roku 1855 Ŗila v Praze s dětmi sama, a kdyŖ se k ní roku 1855 pŕisthoval manŖel, kter dostal povolen opustit BalaŖovy Ŗarmoty, sehnala si B. Nmcov finann prostředky k uskutenn vytouŖen cesty a vydala se pŕes VídeŇ a Bratislavu na cestu na Slovensko, během které si slíbila poznat krásny slovenského národa.

KdyŖ se vrtla, Ŗila s manŖelem v Praze pod jednou stŕechou, coŖ vŖak nemlo dlouhého trvání, jelikoŖ J. Němec byl sluŖebn odvelen do Běláku v Korutanech, kde mu byla udělena Ŗpatn placen práce, kvůli které si nemohl dovolit jakkoli finann podporovat svou rodinu. Mezitím se B. Nmcov pŕesthovala do onoho vlhkého bytu po Ŗidovce, ve kterm se j i jejím dětem zhorŖil zdravotn stav. ManŖel se pak ke své Ŗen vrátil, ale pouze na velice krátkou dobu, jelikoŖ nsledn pracovn odcestoval za sluŖbou do cukrovaru ve Zdicích.

B. Nmcov s dětmi bydlela stále na stejnm mst a k dalŖmu sthovan doŖlo aŖ 8. 5. 1860, kdy se B. Nmcov společn s dcerou stěhuje do domu U Archy Noe na rohu Ŗtpnsk a Ŗitn ulice. Zde Ŗije po nějakou dobu odloučení od svého manŖela, se kterm jiŖ nechce mít nic společného. V tomto rozhodnutí ji podporují vŖechny její děti. Syn Jaroslav ve svých dopisech z Mnichova matku dokonce pŕemlouv, aby se jiŖ od otce odstěhovala, coŖ hodn vypovídá o vztahu mezi oběma partnery. Spisovatelka sice d na synovy rady a od manŖela se odstěhuje, avŖak o pět měsíců později jiŖ bydlí zpátky s Josefem Němcem, o kterm tvrd, Ŗe se polepŖil, a vypadá to, Ŗe chce dt manŖelovi druhou Ŗanci. To j její syn Jaroslav rozmlouvá, avŖak marn. Za krtk čas vŖak spisovatelka sama zjistí, Ŗe se Josef Němec vŭbec nepolepŖil a Ŗe je vŖe pŕi starm. Na B. Němcovou je manŖel neustále hrub, dokonce nsilnick a sv děti neustále vyhazuje z domu a odmítá jim cokoli poskytovat. Dne 5. 2. 1860 se pak B. Nmcov se ve svém dopisu synu Karlovi poprvé zmiŇuje o záměru nechat se s manŖelem rozvést, nikoli vŖak právní, ale vzájemnou dohodou. S tm J. Němec nejdŕve souhlas, později se vŖak nejspŖe rozhodne B. Němcovou týrat a pomocí stále platného manŖelstv ji nutit k posluŖnosti.

Spisovatelka má zřejmě všeho již více než dost a rozhodne se cestovat. Dne 31. 7. 1861 odjíždí k J. Daňkovi do Chlumce nad Cidlinou, odkud píše své dceři Doře dopisy, ze kterých je patrné, že je B. Němcová konečně spokojená, avšak je z nich taktéž znatelná zmatenost spisovatelky a také tužba po věcech nepotřebných, načež ji upozorňuje dcera Dora, která vše uvádí na pravou míru a vyčítá jí nejen nedočkavost, ale také to, že se vydala na výlet a zanechala v Praze dluhy, s nimiž si Dora neví rady. Z korespondence mezi dcerou a matkou je zřejmá poněkud nezodpovědná povaha B. Němcové, stejně jako to, že spisovatelka spíše dříve jedná a mluví, než přemýšlí a prověřuje. V dopisech dceři Doře nacházíme výtky, že jí s sebou zapomněla zabalit spoustu věcí, to však Dora uvádí na pravou míru a z dopisů je zjevné, že se buď spisovatelka špatně podívala do zavazadla, ve kterém věci byly, nebo si věci úplně zapomněla připravit. Stejně tak je poněkud podivné a nelogické jednání spisovatelky, která se rozhodne, že když dcera na její dopis, ve kterém po ní žádá zaslání a opatření spousty nepotřebných věcí, neodpovídá dostatečně rychle, napsat Josefu Seidlovi. Po něm žádá zaslání spousty věcí z domova, stejně jako nakoupení velkého množství položek. Avšak dcera Dora jí v následujícím dopisu vyčítá, jak může být tak naivní a psát o takové věci muži, který dělá sluhu a nemá dostatek peněz ani pro sebe a svou rodinu. Už z tohoto jednání je vidět jistá nerozvážnost, se kterou spisovatelka jedná.

Z Chlumce nad Cidlinou pak spisovatelka pokračuje do Nového Bydžova k příbuzným svého manžela. Ten z jejího pobytu u nich však není vůbec potěšen a neustále jí píše dopisy, ve kterých jí tvrdí, že ji tam nikdo nechce, nikdo ji nemá rád a že má okamžitě odjet. To však spisovatelka neuposlechne a zůstane zde několik týdnů.

Poté spisovatelka odjede do Litomyšle, kde zamýšlí zůstat delší dobu a psát. Přijela sem po dohodě s Antonínem Augustou, se kterým uzavřela smlouvu, že pro něj bude psát a on bude její díla vydávat. A. Augusta spisovatelce zařídil bydlení a stravu, avšak žádného díla se od ní nedočkal. Spisovatelka byla zjevně už v takovém stavu, že nebyla schopna jakékoli tvorby, ač se sama ještě domnívala, že svému slovu bude moci dostát a malovala si zde slibnou budoucnost. Dokonce se ve svých dopisech zmiňuje i o plánované cestě na Slovensko, kde chtěla opět sebrat inspiraci k další tvorbě. Spisovatelčin pobyt v Litomyšli však skončil fiaskem. A. Augusta ji odmítl nadále podporovat a vydržovat, jelikož spisovatelka nebyla schopna nic vytvořit a její pobyt zde skončil poněkud potupně,

protože si pro ni musel dojet nyní tak nenáviděný manžel a dne 24. 11. 1861 si ji odvézt zpět do Prahy, kde spisovatelka o dva měsíce později, přesně 21. 1. 1862, umírá.

G – Chudoba

Chudoba byla jedním z hlavních problémů, se kterými se B. Němcová během svého života potýkala. V letech 1844 – 1852 se ve spisovatelčině korespondenci toto téma příliš často nevyskytuje, a pokud ano, hovoří o finanční tísní někoho jiného či o chudině obecně.

V korespondenci z let 1853 – 1856 je však toto téma poměrně dominantní. Příčinou je suspendace a zastavení platu J. Němce, dále také zákaz opustit Balašovy Ďarmoty v Uhrách. Jelikož je manžel B. Němcové nucen zůstat v Uhrách a ona je i s dětmi v Praze, je téměř nemožné zvládnout financování obou domácností navíc pouze z malé části platu, která byla J. Němcovi přidělena.

A právě v tomto období začíná B. Němcová svým přátelům psát dopisy, ve kterých si stěžuje na chudobu své rodiny, a ty z přátel, kteří si to mohou jen trochu dovolit, prosí o pomoc. Poprvé svou situaci líčí ve svém dopisu Janu Hostivítu Huškovi ze dne 5. 11. 1853, ve kterém mluví o ranách, které její rodině přineslo posledních pár měsíců, tedy o smrti Hynka a suspendaci manžela a prosí, zda by jí nemohl J. H. Huška poslat do Prahy trochu brambor. Jídlo však není to jediné, o č B. Němcová své přátele žádá, většinou se jedná především o peníze, v několika málo případech pak spisovatelka, ať už nepřímo či přímo, prosí o nějaké oblečení.

B. Němcová měla několik stálých podporovatelů, kteří jí poskytovali peníze. Některé z nich neznáme jménem, jelikož se nám nedochovaly dopisy, v nichž by bylo přímo napsáno, že B. Němcové posílají peníze. Jednalo se nejspíše o její přátele, takže je možné, že žádné dopisy ani neexistovaly, protože tito lidé bydleli v blízkosti B. Němcové a k předávání obnosů tedy docházelo osobně či bez přiloženého listu.

Jedním z nejvýznamnějších podporovatelů B. Němcové byl Jan Evangelista Purkyně, jemuž B. Němcová často psala o finanční výpomoc. Ve svém dopise z 22. 5. 1854 mu píše, že nemůže ani pracovat, jelikož nemá dostatek peněz, aby si koupila papír. Kromě J. E. Purkyněho prosila B. Němcová o pomoc také například Václava Štulce, Aloise Vojtěcha

Šemberu, Josefinu Čermákovou, Annu Hlavsovou a tak dále. Ve svém dopise Anně Hlavsové ze 17. 1. 1855 B. Němcová prosí o zapůjčení peněz a svěřuje se jí, že by se byla ráda dostavila osobně, ale nemá střevice.

„Prosím Vás snažně, jestli byste mi nemohla půjčit do neděle 5 f.; mám je dostat od Friče ještě co honorár, a není doma, teprve v sobotu přijede, a já nemám krejcaru v domě. Byla bych sama přišla, ale Vám se mohu vyznat (jen Vám) – nemám střevice.“ (B. N. Anně Hlavsové, 17. 1. 1855) [2, s. 133]

Z tohoto dopisu je znát, že B. Němcová nejen prosí o peníze, ale také nejspíše doufá, že jí A. Hlavsová pošle nějakou obuv. Neprosí sice přímo, ale vzhledem k použití slov „Vám se mohu vyznat (jen Vám)“ to působí, jako by se jí snažila sdělit, že jí v této záležitosti nemůže nikdo jiný pomoci, a měla by to tedy udělat ona. Ale je také možné, že použitím těchto slov B. Němcová taktně upozornila na fakt, že by byla nerada, kdyby se o této situaci dozvěděl někdo jiný kromě adresátky. Tato verze ale není příliš pravděpodobná, jelikož B. Němcová v tomto období přežívala v podstatě výhradně z darů, které jí poskytli dobrodinci. Takže spíše doufá, že jí A. Hlavsová poskytne nějaké boty sama či to sdělí nějakým dalším lidem a nakonec se najde někdo, kdo by jí byl schopný pomoci.

K zamyšlení je také fakt, že přestože B. Němcová nebyla schopná pořádně uživit sebe a své vlastní děti, udržuje si v domácnosti po celou dobu služku Marii. Přitom se zdá celkem logické, že když člověk nemá peněz nazbyt a má problém opatřit i tak základní potřeby, jako jsou ošacení a jídlo, nebude se dobrovolně starat o další hladový krk, bez kterého se může snadno obejít. Navíc se určitě nejednalo pouze o stravu a ubytování, ale také zcela jistě o nějaký plat, který musela B. Němcová své služce dávat, přestože ho zjevně nevyplácela pravidelně, vzhledem k tomu, že když služka Marie roku 1856 dala výpověď, domáhala se nedoplatku své mzdy právní cestou.

B. Němcová s dětmi bydlela v poměrně malém bytě, takže i o ten by se zcela jistě zvládla postarat sama. Také měla jen tři celkem velké děti, které určitě nepotřebovaly její neustálou pozornost, takže by určitě byla schopná literárně tvořit, i když by děti nebyly pod neustálým dohledem dospělé osoby. Navíc v jednom ze svých dopisů zmiňuje, že když píše o dětech, počítá mezi ně i Marii. Otázkou tedy zůstává, zda bylo toto tvrzení myšleno

tak, že ji má ráda jako své vlastní dítě, nebo zda se o ni musí starat stejně jako o své vlastní dítě.

Dalším paradoxem je, že přestože B. Němcová téměř celý život trpěla nedostatkem peněz, během svého pobytu v Domažlicích, kdy si zapůjčila knihy a zřídila si kočovné knihkupectví, do kterého by místní sedláci mohli přijít, koupit si knihu, a rozšířit si tak obzory, se rozhodla, že je dobrý nápad knihy sedlákům prostě rozdat. Byla si dobře vědoma faktu, že jejich majitel, který jí je svěřil, aby se je pokusila prodat, či aby mu je v pořádku vrátila nazpět, nebude stejný dobrodinec jako ona a peníze po ní tedy zcela určitě bude požadovat. B. Němcová ve svém dopise Aloisu Vojtěchu Šemberovi píše:

„Náš Pospíšil, to je také pěkný kunt – z vlastenecké a čiré šlechtnosti vydává nyní moje báčorky, na archu mi ale utrl 1 f., tedy jen 5 f. – pak si strhl 30 f., dluh za knihy, které jsem vybrala (největší příčina, že dluh ten tak narostl, bylo to, že jsem ty knihy rozdávala mezi sedláky okolo Domažlic, abych jim udělala chuť k čtení).“ (B. N. Aloisu Vojtěchu Šemberovi, září 1854) [2, s. 94]

Záměr byl tedy, jak vidíme, šlechtný. B. Němcová se snažila, aby nepříliš vzdělaní sedláci měli příležitost se vzdělávat, a tak jim knížky, které si zjevně neměli zájem koupit, rozdávala. Toto její gesto však nebylo příliš chytré a ani ohleduplné. Vzhledem k tomu, že měla doma tři děti, služku a manžela, který zas tolik peněz nevydělával, bylo její rozhodnutí dávat knihy zadarmo, a dluh tak převzít na sebe a rodinu poněkud nezodpovědné a krátkozraké. Sama měla co dělat, aby se užívala, aby užívala své děti, neměla ani do čeho se obléci, a přesto ani v tomto svém dopisu A. V. Šemberovi nepřiznala, že bylo její rozhodnutí knihy rozdat chybné.

B. Němcová se ve své korespondenci několikrát zmiňuje o tom, že by si ráda našla nějakou práci, ale zjevně to vzhledem k zažitému stereotypu, který ženu řadil do domácnosti a k plotně, nebylo jednoduché. B. Němcová se rozepisuje o práci, kterou měla vykonávat a která obnášela děláni společnosti jedné bláznivé dáme, z toho však nakonec sešlo, jelikož se psychický stav oné ženy natolik zhoršil, že k ní žádnou společnici pustit nemohli, protože by nejspíše hrozilo nebezpečí jak společnici, tak i dáme. B. Němcová byla ze zrušení dohody poměrně nešťastná, jelikož tato práce měla být podle všeho velice dobře placená, což by se spisovatelce zcela nepochybně hodilo.

Poté se B. Němcová v dopisech zmiňuje, že dostala nabídku překládat spisy pro mládež, avšak zjevně se jednalo o spisy, podle B. Němcové, nekvalitní a spisovatelka ve svém dopise Aloisu Vojtěchu Šemberovi píše o příliš zběžném zpracování oněch knih a konstatuje, že to bude muset brát jako řemeslo a překládat je pouze pro výdělek, což ji nebude příliš těšit.

Ve svém dopise z 19. 5. 1856 Janu Helceletovi se spisovatelka chlubí, že se hraběnka Eleonora Kounicová rozhodla postarat se o její finanční zabezpečení a celkové blaho. Hraběnka spisovatelce darovala peníze, rozhodla se vydat její výtvary na vlastní náklady, dokonce jí a jejím dětem zařídila pobyt v Poříčí na Sázavě. Hraběnka spisovatelku zjevně chtěla zaměstnat jako svoji vlastní společnici. Otázkou však zůstává, proč hraběnka projevovala o spisovatelku takový zájem. Zda to bylo způsobeno tím, že se hraběnce líbily práce B. Němcové či s tím mělo co do činění domnělé příbuzenství spisovatelky s knížecí rodinou. To však můžeme celkem jistě vyloučit, jelikož B. Němcová sama ve své korespondenci píše o kněžně Dorothee Talleyrandové, tedy o ženě, které je často přisuzováno, že je biologickou matkou B. Němcové, ale nic dobrého jim nikdy neprokázala a vše si museli tvrdě vydělat.

Z dopisu Karlu Němcovi se dozvídáme další zajímavou skutečnost, a to takovou, že spisovatelka během vánočních svátků 1856 chodila i s dětmi po známých, kde je pohostili a kde, jak spisovatelka řekla, doufala, že od hostitelů dostanou její děti nějaké dárky, jelikož ona si žádné dovolit nemohla. To se jí splnilo, dokonce dostala darem spoustu jídla, pití a nějaké peníze. V dopisu se dále zmiňuje, že některými věcmi z toho, co dostala, podarovala chudou rodinu. Zde se opět můžeme přesvědčit o dobré, avšak nepřiliš praktické povaze B. Němcové. Ačkoli sama s dětmi neměla některé dny ani co vložit do úst, neschovala si darované jídlo na další den, ale rozdala ho chudé rodině, přestože sama byla chudá. Další důkaz této vlastnosti B. Němcové můžeme najít v dopisech V. Č. Bendlovi, ve kterých se můžeme dočíst, že mu spisovatelka posílá a shání nějaké oblečení, drobnosti a literaturu, sama však s dětmi dře bídu a nemá je do čeho obléci, dokonce si ani nemůže dovolit platit jim školu a musí si zařizovat vysvědčení o chudobě, aby mohl syn Jaroslav chodit do školy zdarma.

Během pobytu muže v Korutanech mu v dopisech často píše o stavu domácnosti. Dozvídáme se o vlhkém, studeném obydlí, které je zamořeno plísní, což působilo neblaze na zdravotní stav spisovatelky a jejích dětí. B. Němcová píše o shnilé posteli, ze které se jí udělala na zádech černá neštovice, kterou jí musel lékař skalpelem otevřít a vyčistit.

V červenci roku 1857 se finanční tíseň B. Němcové prohloubila, její domácí ji totiž zažalovali za neplacení nájmu. Vše se nakonec vyřešilo díky pomoci přátel spisovatelky, avšak nedostatek finančních prostředků přetrvával. V této době se opět začínají častěji objevovat dopisy B. Němcové, ve kterých své přátele prosí o finanční či jinou pomoc. Někdy žádá také o to, aby mohla přijít na oběd či o nové boty.

V korespondenci z let 1857 a 1858 je zřejmé, že spisovatelka opět trpěla nouzí, tentokrát se však zjevně snažila svou situaci nějak sama řešit a začala spisovatelsky tvořit, občas se ještě objevují dopisy, v nichž někoho prosí o finanční podporu, avšak je jich značně menší množství než v předchozích letech.

Zajímavé jsou také její zmínky o manželovi. Ten jí sice kdykoli, když je někde daleko ve službě píše, že by chtěl více peněz, aby jí a dětem mohl alespoň něco přispívat, jelikož když je z domu, sotva sám s malým platem vystačí, avšak když se potom Josef Němec nachází ve společné domácnosti se svou manželkou, dočítáme se z její korespondence synovi, že manžel nijak finančně nepřispívá a vše si stejně nechává pouze pro svoji potřebu. Činži, jídlo a jakékoli potřebné věci pro sebe a děti musí tedy spisovatelka hradit sama. Když se pak v dopisech Karlovi zmiňuje, že mu posílá nějaké peníze, aby mu alespoň trochu pomohla z dluhů, do kterých se dostal, nezapomene podotknout, že vše je pouze od ní, jelikož od táty se nikdy žádné pomoci ona ani děti nedočkají.

To se na okamžik změnilo během manželova pracovního pobytu ve Dvorcích, ze kterého manželce několikrát posílá peníze na činži a na další potřeby. Zdá se, že Josef Němec konečně začíná plnit svou povinnost vůči své rodině. Avšak jednalo se opravdu pouze o zdání, jelikož po návratu J. Němce zpět k rodině se situace vrátila do zajatých kolejí. Spisovatelka vše popisuje ve své korespondenci, ze které se dozvídáme, že Josef Němec si veškeré peníze nechával pro sebe, nechával manželku i s dětmi hladovět a chodit v roztrhaných věcech, zatímco sám si dopřával dostatek jídla i nového ošacení. B. Němcová se tak opět musela starat jak o sebe, tak i o všechny děti. Dále se dozvídáme

také to, že cokoli za vydání měl J. Němec v poslední době za děti, musela mu spisovatelka sama splatit.

H – Vzpomínky

B. Němcová byla snílek, ráda se ztrácela ve vlastních myšlenkách, ve vzpomínkách na radostné dětství, díky této vlastnosti se pak zřejmě lépe vyrovnávala s každodenním životem, který nebyl zcela podle jejích představ.

V její korespondenci z let 1853 – 1856 se objevuje neznámý adresát, kterému B. Němcová psala o svém dětství, o svých vzpomínkách, prostě ve svých dopisech vyprávěla mnoho příběhů, díky nimž si můžeme B. Němcovou snadněji představit jako malé děvčátko.

Ve svých dopisech sama přiznává, že nejraději vzpomíná na své dětství, konkrétně okolo dvanáctého, třináctého roku života. V té době byla prý ještě napůl dítě. Líbilo se jí, že se nestyděla vylézt před chlapci na strom, sednout si obkročmo na koně. Také se jí zjevně zamlouvalo, že se líbí mužům, i když jí to, podle jejích slov, nezůstalo v hlavě. Také hovoří o svém vztahu k matce, která byla dosti přísná a ke které B. Němcová nejspíše neměla příliš vřelý vztah, zato k otci malá Boženka vzhlížela, milovala ho a udělala by cokoli, jen aby ho potěšila. Z dopisů se také dozvídáme o spisovatelčině zarputilosti a tvrdohlavosti. Ve svém dopise neznámému adresátovi píše:

„Matka přísná, k nám dětem málomluvná – vždy mi všecko zhurta poroučela a za vše hned trestala a za trest jsem jí měla vždy odprosit a poděkovat. To bylo mi něco hrozného a nikdy jsem to neudělala, kdyby mne byla utloukla. Mnohdy mne cit k tomu pudil, ale noha se z místa nehnula a ústa se neotevřely.“ (B. N. neznámému adresátovi, na konci roku 1854) [2, s. 127]

Kromě povahy také spisovatelka píše o své pobožnosti, pro kterou ji v dětství dával její otec příkladem ostatním dětem. Z jejího popisu Krista, který se před jejím zrakem zjevoval pokaždé, když se jako dítě modlila, si můžeme udělat představu o tom, že už jako malé dítě měla B. Němcová velmi živou představivost, která ji jaksí předurčovala k tomu, stát se spisovatelkou. Dále také píše o svém dětském snu odejít do kláštera. Slyšela totiž, že

jeptišky se učí mnoho věcí a B. Němcová zjevně už jako malé dítě toužila mít dostatek vědomostí.

Poté píše o svém pobytu v Chválkovicích, kde byla na vychování u rodiny Hochových. Na toto období vzpomíná B. Němcová s láskou, jelikož si zde na chvalkovickém zámku připadala jako zámecká slečna. Navíc pan Augustin Hoch byl velice chytrý člověk, jeho děti však onu bystrost nezdělily, a tak mu zřejmě imponovala zvědavost malé B. Němcové, které odpovídal na všechny její dotazy, dokonce jí i půjčoval knihy ze své knihovny. To se však nelíbilo manželce pana Hocha, která by nejspíše byla radši, kdyby se její manžel věnoval vlastním dětem. Je také možné, že paní Hochová prostě žárlila na to, že se její manžel neustále věnuje a něco vysvětluje mladému děvčeti, o kterém všichni tvrdí, jak je pohledné. Spisovatelka ve svých dopisech píše nejen o svém získávání vědomostí a dovedností, ale také o vztahu Augustina Hocha s jeho paní, který zjevně byl plný nepochopení, chladu a žárlivosti z její strany, za což zjevně mohla převážně rozdílnost povah. B. Němcová o paní Hochové píše:

„Večer když léhala, to se ustrojila, jako když by forman do Amsterdamu jel. Kalhoty flanelový, sukni, lajblík a punčochy; na to si vzala teplý korzet, bílý a velký šátek zavázala okolo krku. Na hlavu vzala černý prošívaný čepec a přes něj bílý komíníček... Hrozně vyhlížela... Měli postele vedle sebe – ale on vždy pozdě do noci četl, ani si jí nevšimnul, a ráno když se probudil, četl zase – a to každý věděl, že by zle bylo naň promluvit, když čte.“
(B. N. neznámému adresátovi, na počátku srpna 1855) [2, s. 147]

Otázkou však zůstává, jak na tyto informace B. Němcová přišla. Byla ještě mladé děvče a takovéto věci ji nejspíše nezajímaly a těžko by se o něčem takovém mohla na vlastní oči přesvědčit. Buď se tedy jednalo o nějaké drby šířící se zámkem, či se B. Němcové svěřil přímo pan Hoch, se kterým malá B. Němcová trávila tolik času.

I – Zmínky o archeologii

Dalším zajímavým odvětvím, které se v korespondenci B. Němcové objevuje, je archeologie, která spisovatelku zjevně poměrně dost zajímala. Ve svém dopisu Václavu Čeňku Bendlovi píše o Václavu Krolmusovi, českém archeologovi, do něhož se prý zamilovala. Zde však můžeme předpokládat, že se jednalo spíše o zamilování se do jeho znalostí a dovedností. Nepředpokládám, že tento svůj výrok myslela B. Němcová doslovně, nic tomu totiž nenasvědčuje. O V. Krolmusovi dále píše, že se s ním má brzy vydat do okolí Prahy, aby ji naučil, jak nalézat archeologické památky.

O Václavu Krolmusovi se zmiňuje i ve svých dopisech Samovi Chalupkovi. Nejprve V. Krolmuse vychvaluje, že podle krajiny a místních názvů ihned pozná, kde se má kopat. Sam Chalupka poté zjevně spisovatelce zaslal podrobný náčrt krajiny, načež mu B. Němcová píše, kde mají podle V. Krolmuse začít kopat. Je tedy zjevné, že spisovatelku tyto záležitosti opravdu zajímaly a V. Krolmuse pro jeho znalosti obdivovala.

DÍLO

Jelikož byla B. Němcová hlavně spisovatelkou, je samozřejmé, že v dopisech píše i o své tvorbě. A někdy dokonce píše pro své přátele básně, které jim věnuje k nějaké zvláštní příležitosti. Například Bohuslavě Rajske poslala B. Němcová básničku, jež byla zřejmě myšlena jako dárek ke svatbě. V prvním svazku korespondence můžeme dokonce narazit i na báseň, kterou pro B. Němcovou napsal její syn Karel.

Poměrně často se B. Němcová zmiňuje o plánovaném ženském almanachu, několikrát uvažuje, zda do něj má také něčím přispívat, poté se z dopisu Jaroslavu Pospíšilovi dozvídáme, že B. Němcová pro ženský almanach napsala pohádku Anděl strážce, kterou se však nakonec rozhodla vyžádat si zpátky, jelikož se almanach nijak nepřibližoval své finální podobě, a dát ji do IV. svazku báchorek a přislíbila případně napsat něco jiného. Tento ženský almanach však nikdy nevyšel.

Dále poměrně často píše o jednotlivých svazcích Národních báchorek a pověstí, kvůli nimž byla ve své době často terčem kritiky, o čemž píše ve svém dopisu Bohuslavě Čelakovské:

„Je to jen sebraná věc, a přece musím hlavu pod ostrý meč kritiky sklonit. Jeden povídá, že to není dost národně vypravováno, druhý, že je snad mnoho přidáno, a naše vlastenky mně docela všecko odepřely, že jsem to ani sama nepsala. Můj bože! Posud se nenarodil člověk, který by se všem zachoval. – Já je napsala, jak je lid povídá, ovšemže některé hloupé zbytečnosti vynechat se musejí; snad je to chyba, že jsem to sprosté děťátko trochu fábory a kvítím vyšňořila. Ale nemohu si jinak pomoci.“ (B. N. Bohuslavě Čelakovské, 24. 7. 1845) [1, s. 31]

Dále potom píše o tom, že ke čtvrtému svazku musí napsat, ač nerada, předmluvu, ve které se má přiznat k tomu, co je její a co národní. Z dopisů je znát, že ji tato kritika poměrně mrzela, jelikož na svém psaní neviděla nic špatného. Ráda sbírala pohádky a pověsti, některé si pamatovala z dětství či dospělosti a poté je upravovala, sepisovala a vydávala.

Co se týče Národních báchorek a pověstí, stěžovala si B. Němcová ve svých dopisech často na svého nakladatele Jaroslava Pospíšila, který zjevně s vydáváním honorářů příliš nespáchal a stejně tak nechválal ani s vydáváním knih, na což ho B. Němcová několikrát ve svých dopisech upozornila a v dopisech svým přátelům si na něj taktéž stěžovala.

Informace do svých Národních báchorek a pověstí získává nejen navštěvováním sedláků a starých vesničanů, ale také prostřednictvím korespondence. Ve svém dopisu Josefu Myslimíru Ludvíkovi se ptá na národní obyčej přástevenic z jejího kraje, který chce zmínit v jednom ze svazků báchorek, není si však jistá, zda si vše pamatuje správně, a zrovna v této věci by si nerada vymýšlela.

Dalším problematickým dílem B. Němcové, o kterém píše v prvním svazku, jsou Obrazy z okolí domažlického, které napsala poté, co se s manželem a dětmi odstěhovala do Domažlic. Ve městě byla pro toto dílo velmi nenáviděna, jelikož se místním vůbec nelíbilo, jak je vykreslila. Musela se pak i s manželem místních lidí stranit, jelikož jim vyhrožovali bitím, B. Němcové chtěli nafackovat, jak se zmínila v jednom ze svých dopisů. Můžeme si tedy jen představovat, jak nepříjemný byl asi život manželů Němcových v Domažlicích poté, co vydala Obrazy z okolí domažlického.

Dále B. Němcová v prvním svazku zmiňuje drobné pohádky, maličkosti a deník z cest po Slovensku, za který ji v dopise chválí Žofie Rottová. Z korespondence se můžeme dočíst, že někteří přátelé považují i samotné její dopisy za hodné zveřejnění. Například Ž. Rottová B. Němcovou prosí, zda by nemohla nějaký výňatek z jejího dopisu uveřejnit v Pražských novinách. Což B. Němcová sice nezavrhne, jelikož dle jejích slov náleží adresátovi, avšak se jí příliš nelíbí, že dopisy obsahují mnoho soukromých věcí.

Během let 1853 a 1854 si B. Němcová ve své korespondenci často stěžuje na špatný odbyt české literatury. Po smrti Hynka se spisovatelka nacházela v hlubokém zármutku a ve svém dopisu Janu Hostivítu Huškovi psala:

„Nevím, čeho se chopit, abych to živobytí protloukla; kdybych se i z toho zármutku probrat chtěla a psala, není koho, kdo by v češtině rád tiskl, není odbyt; mám lecco napsané, co ležet musí.“ (B. N. Janu Hostivítu Huškovi, 5. 11. 1853) [2, s. 61]

V psaní ji však brzdilo nejen její psychické rozpoložení a špatný odbyt, ale také nežádoucí zájem ministerstva, které Josefu Němcovi vyčítá mimo jiné i to, že své ženě trpí její rozmary a nechá ji psát.

Po celý rok 1854 a na začátku roku 1855 se B. Němcová ve své korespondenci zmiňuje nejprve pouze o jakési bezejmenné novele, které však v pozdějších dopisech přisoudí název Babička. Přestože se jedná o dílo, které si s autorčiným jménem spojí dnes naprosto každý. B. Němcová ve své době necítila, že by právě toto dílo mělo být něčím výjimečné, rozhodně netušila, že se tímto dílem proslaví tak, že ho ještě o více než 150 let později bude znát každý žák základní školy. Spisovatelka se ve své korespondenci o díle nevyjadřuje nijak hezky ani hrdě, není s ním zcela spokojená. V několika svých dopisech zmiňuje, že je v Babičce mnoho chyb, mnoho věcí ke zlepšení. Z korespondence Jaroslavu Pospíšilovi ze dne 26. 3. 1855 můžeme zjistit, že si B. Němcová dokonce vyžádala Babičku zpátky, aby mohla opravit některé nedostatky, které jí zjevně vytknul sám J. Pospíšil, tedy sám její nakladatel. B. Němcová si však chyb v Babičce byla zjevně sama vědoma, jelikož již v září roku 1844 ve svém dopise Aloisu Vojtěchu Šemberovi píše:

„Celá ta novela ovšem není tak výborná. Je to tichý život venkovský; zvyky, obyčeje, svátky i pověry lidu v okolí náchodském. Reprezentantka tohoto staročeského života je babička,

v tiché domácnosti v kole vnoučat, které patří dceři, dceři v městě odchované. Kdo to četl, říká, že je to hezké – já to chválit nemohu.“ (B. N. Aloisu Vojtěchu Šemberovi, září 1854) [2, s. 94]

O měsíc dříve, přesněji 26. 8. 1854, si spisovatelka stěžuje A. V. Šemberovi na svého nakladatele, který prý nyní přijímá pouze práce těch, kteří mu je dají zadarmo, což si B. Němcová samozřejmě nemůže dovolit, vzhledem k tomu, že nemá dostatek peněz ani na základní potřeby. B. Němcová se naopak snaží za Babičku získat peníze tím, že daruje jeden exemplář hraběnky Eleonoře Kounicové, toho se však nedočká, na což si stěžuje i ve svém dopisu Janu Evangelistu Purkyňovi ze dne 4. 8. 1855, ve kterém tohoto jejího stálého podporovatele opět žádá o peníze, kterých má nedostatek.

O díle Babička se zmiňuje v několika dopisech, ve kterých hovoří o svém mládí. V nich adresátovi píše, že to, jak žila jako malé děvče, si může lépe představit podle této práce. To však není tak úplně pravda. Matka a babička B. Němcové spolu neměly právě idylický vztah. Babička také nezemřela obklopena svými vnoučaty, nýbrž sama, zcela chudá a ve Vídni. Rodina Panklových, B. Němcová se za svobodna jmenovala Panklová, nikdy nežila na krásném Starém bělidle, nýbrž v tmavém bytě pod ratejnou. Nic tedy nebylo tak krásné a idylické, jak si to B. Němcová vysnila ve svém životním díle. Pravdou však zůstává to, že babička B. Němcové opravdu byla zarytou vlastenkou a snažila se k tomu zřejmě vést i svá vnoučata. Což však určitě nebyl úkol zcela jednoduchý, vzhledem k tomu, že její dcera holdovala všemu měšťskému a německému a zvyky a názory její staré matky se jí příliš nezamlouvaly.

Dalším dílem, o kterém se B. Němcová roku 1854 zmiňuje, jsou Cestopisné obrazy z Uher a Slovenska. Tuto knihu toužila B. Němcová napsat, a právě proto chtěla cestovat po slovenských vesnicích a krajinách. B. Němcová ve svém dopise píše:

„Cestopisní obrazy z Uher a Slovenska též bych ráda sestavila. – Zlomek byl v Lumíru.“ (B. N. Aloisu Vojtěchu Šemberovi, září 1854) [2, s. 94]

Spisovatelka zde zmiňuje, že zlomek díla byl v Lumíru, zřejmě tedy původně měla úmyslu sepsat rozsáhlé ucelené dílo o Slovensku, k tomu však nikdy nedošlo, zůstalo pouze u oněch zlomků v Lumíru.

Dalšími pracemi, o kterých se B. Němcová ve své korespondenci zmiňuje, jsou pohádka O dvanácti měsíčkách a povídka Sestry. Obě díla B. Němcová zaslala jako příspěvek do almanachu Lada Nióla. Avšak zajímavé je, že pouze jedno z děl se zde objevilo pod jejím jménem. Pohádku O dvanácti měsíčkách podepsala B. Němcová svým vlastním jménem, kdežto povídku Sestry podepsala pseudonymem Ludmila z Hrádku. To však nebyl jediný pseudonym, který B. Němcová použila. Ve svém dopisu manželovi z 14. 11. 1854 píše, že píše cosi, čím chce přispět do almanachu Perly české, to mluvila o povídce Karla. Tato povídka však není tím jediným, čím B. Němcová přispěla do toho almanachu. Zároveň s tímto dílkem přispěla i pohádkou O bačovi a šarkanu, tu však podepsala jménem Štěpán Danieli. Proč však využívala těchto pseudonymů, to nám není zcela jasné. Je možné, že se chtěla vyhnout nechtěné negativní kritice, kterou již dříve musela snášet za své Báchorky, jež některé kritiky pobouřily svou domnělou nepůvodností. Či byla možná zvědavá, s jakou kritikou se setká její dílo, když nikdo nebude tušit, že je právě od ní.

O povídce Karla se dočítáme i v jejím dopisu z 18. 12. 1854 Antonínu Jaroslavu Vrtátkovi, ke kterému nejspíše přiložila rozpracovaný kus oné povídky a adresáta ve svém dopisu prosí, zda by si ho povídku nepřečetl a neřekl jí svůj názor, stejnou prosbu má potom i na Jana Helceletu. Tohle nejsou jediné případy, kdy B. Němcová prosí některé ze svých literárně vzdělaných přátel o zhodnocení svých prací. Je tedy pravděpodobné, že si B. Němcová není svým spisovatelským nadáním příliš jistá, a proto je klidnější, když její výtvary posoudí někdo fundovanější.

Kromě povídek a knih se B. Němcová ve svém dopisu Jaroslavu Pospíšilovi z 23. 5. 1855 zmiňuje i o článku, který měla napsat do časopisu Obzor, avšak zjevně nebyla schopná žádný vytvořit, jelikož se v dopisu omlouvá a v časopisu skutečně žádný její článek nevyšel.

Ve svém dopisu Janu Helceletovi ze 7. 6. 1855 se zmiňuje o povídce Drotaři, kterou nabídla napsat a zaslat do Koledy, avšak zřejmě pro nezájem redakce povídku vůbec nenapsala, ač ji měla zřejmě rozepsanou či měla minimálně alespoň nějakou představu o tom, jak by tato povídka asi měla vypadat, což vyplývá z jejích dopisů. Z tohoto psaní to však vyznívá, jako by měla povídku již dávno napsanou a rozhodla se ji tedy vydat sama, když redakce Koledy nejevila zájem.

Díky daru se mohla B. Němcová vydat na cestu po Slovensku, na které chtěla nasbírat co nejvíce informací, zážitků a inspirace pro svou další tvorbu, což se jí dle její korespondence podařilo. Během svého pobytu jí byla přislíbena kniha pověstí, která byla uschovaná u faráře Reusse a pro kterou si měla B. Němcová k němu dojet. Když však přijela, farář jí odmítl pověsti vydat, jelikož prý je sám studuje. Avšak spíše to vypadá, jako by Reuss nechtěl B. Němcové ony pověsti vydat, což si zjevně uvědomila i spisovatelka a usmyslela si, že z něj pověsti dostane vydíráním a apelem na dodržení slova, které jí dal. Nakonec faráře Reusse umluvila a ten jí poslal dvanáct pověstí.

Od začátku pobytu Karla Němce v Zaháni, kam ho matka poslala, aby byl dobře ukrytý před vojenskými odvody, se o mnohých pracích spisovatelky dozvídáme právě z jejích dopisů synovi. Dne 10. 5. 1856 Karla informuje o tom, že právě ten den má vyjít druhý svazek Pohorské vesnice. O Pohorské vesnici se o pár týdnů zmiňuje v souvislosti s Hanušem Kolovratem Krakovským, kterému svazek Pohorské vesnice darovala. Přestože však v dopisu H. K. Krakovskému píše, že mu knihu posílá jako jakési poděkování za financování její cesty na Slovensko, kterou je Pohorská vesnice inspirována. V dopisu synu Karlovi však zmiňuje, že doufá, že jí H. K. Krakovský za onu knihu pošle nějaký finanční dar. Což je, zdá se mi, poněkud troufalé, přihlédneme-li k faktu, že H. K. Krakovský financoval celou cestu spisovatelky, veškeré výdaje a spisovatelka se poté vůbec neostýchá po něm chtít odměnu za knihu, kterou mohla napsat právě a jenom díky této cestě. Ve svém dopise, který napsala synovi dne 24. 7. 1856, si však poněkud protiřečí:

„Pan hrabě K. mi psal velmi hezké psaní, děkuje mi za Pohorskou vesnici – ale neposlal mi žádné peníze, což mne velmi těšilo, neboť takové milosti člověka hrozně ponížují a mne vždy takový groš v hrsti pálí, ale musím ho přece vzít, když pomyslím na rodinu.“ (B. N. Karlu Němcovi, 24. 7. 1856) [2, s. 260]

Skoro to vypadá, jako by spisovatelka zapoměla, že v předchozí korespondenci synovi psala, že přímo doufá, že jí pan H. K. Krakovský pošle za exemplář Pohorské vesnice nějaké peníze, jelikož zde naopak píše, že by ji ponížilo, kdyby to udělal. To je však také zvláštní, jelikož B. Němcová žila velkou část života převážně z darů, o které si velice často sama říkala.

Dalším dílem, o kterém píše svému synovi v témž dopisu z 10. 5. 1856, je malá novela Chudí lidé. Tuto povídku v korespondenci zmiňuje ještě pod názvem Alina, což byl název původní.

Dále také píše o práci V zámku a v podzámčí, kterou napsala pro Koledu. Toto dílo si spisovatelka velice chválí, jelikož se lidem zřejmě velice líbí. V pozdějších dopisech se dozvídáme, že došlo k jejímu celkovému předělání.

Poté spisovatelka píše o zamýšlené práci nad menšími povídkami a pohádkami, které hraběnka Eleonora Kounicová hodlala vydat na vlastní náklady. K B. Němcové měla nejspíše zvláštní vztah, jelikož se zajímala o její finanční situaci a snažila se jí všelijak vypomoci, mimo jiné pak zjevně financováním jejího literárního tvoření, což však zjevně netrvalo příliš dlouho, jelikož v další korespondenci B. Němcové už se o ničem takovém nedočítáme. Pouze v korespondenci můžeme vidět, že spisovatelka za Eleonorou Kounicovou několikrát byla prosit o finanční výpomoc.

B. Němcová se také zmiňuje o románu Světlo a stíny, na kterém chtěla pracovat během tvorby Cestopisu, avšak k napsání tohoto díla nikdy nedošlo. To však není jediný případ, kdy spisovatelka píše o nějaké práci, která poté vůbec nevznikla. Například ve svém dopisu synu Karlovi z 24. 7. 1856 se zmiňuje, že tvoří pro Lumíra, ve kterém však roku 1856 nic od B. Němcové nevyšlo. A ve svém dopisu ze 4. 11. 1856 zmiňuje, že uzavřela smlouvu a musí tak do konce ledna napsat román, to se však nestalo, spisovatelka smlouvě nedostála. Příčinou mohlo být i to, že ve stejné době, kdy měla B. Němcová pracovat na onom románu, psala současně i Slovenské pohádky a pověsti, které se chystala vydat, což se jí opravdu poštěstilo, dokonce i v původním slovenském nářečí. Nakonec však byla nucena je předělat, aby byly čtenářsky přívětivější. Vypravěč v nich tedy promlouval česky, zatímco samy postavy hovořily v původním slovenském nářečí, aby se neztratilo veškeré kouzlo pověstí. Na vydání tohoto díla si však spisovatelka často stěžuje, jelikož nic nebylo podle jejích představ. Obal si udělal nakladatel podle sebe, jelikož nápad B. Němcové udělat ocelorytinu, a to jen na první svazek a ostatní obaly ponechat čisté, se mu zdál příliš nákladný. A tak vše udělal podle sebe, což vyšlo ještě dražší a nevypadalo to vůbec pěkně. Celkově se zdá, že je spisovatelka s tímto dílem nespokojená, jelikož se ve Slovenských pohádkách a pověstech objevilo velké množství

chyb v tisku, které byly chybami sazečů, kteří si kolikrát spletli slova či zaměnili slovenská slova za česká. Dále měla s těmito několika svazky pohádek problém i u slovenského obyvatelstva, jelikož zřejmě mělo pocit, že je oklamala, protože je psala převážně česky. Spisovatelka však vysvětluje, že to není její chyba, jelikož sama zamýšlela napsat celé dílo slovensky, což jí však nebylo povoleno a ty pasáže, které slovensky opravdu napsala, pak byly často chybně otištěny kvůli sazečům, kteří zjevně nedávali dostatečný pozor a slova napsali česky či je zaměnili za slova úplně jiná.

V dopisech B. Němcové se také několikrát objevuje zmínka o povídce Žena z lidu, která nikdy nevyšla, avšak spisovatelka na ní zřejmě poměrně dlouho pracovala, což zmiňuje ve svých psaních přátelům, kteří o této povídce dokonce sami mluví, jelikož jsou na ni velice zvědaví. Je opravdu podivné, že tato povídka nikdy nespatriła světlo světa, jelikož o ní spisovatelka píše v mnohých ze svých dopisů. Vyjadřuje se o povídce, že se jí velice líbí, avšak je jiná, než zamýšlela. V jednom z dopisů naznačuje, že se povídka blíží ke konci, avšak nemá sílu ani chuť ji dopsat, a tak neustále leží v šuplíku.

Dále spisovatelka píše o článku do Muzejníku, který byla nucena napsat jen proto, aby se uživila. Honorář jí byl vyplacen předem. Z dopisů je také patrné, že měla oproti ostatním spisovatelům jisté výhody - nejenže jí byl honorář vyplacen předem, ale vzhledem k jejímu chudobnému stavu jí byly dokonce vypláceny vyšší honoráře, než bylo zvykem.

Kromě psaní povídek a článků do novin se B. Němcová věnovala také překladům a psaní životopisů. Ve svém dopisu manželovi ze 17. 4. 1857 zmiňuje, že pracuje na překladu jistých srbských pověstí. Dále píše, že se chystá překládat z ruského jazyka jisté drama. Dalším je pak článek Medvědí polovačka, jehož překlad měla B. Němcová na svědomí. V dalším z dopisů pak hovoří o životopisu, který jí byl uložen vytvořit. Jednalo se o životopis jeptišky Marie Antonie, to se však spisovatelce příliš nezamlouvalo a usmyslela si napsat životopis Magdaleny Dobromily Rettigové.

Avšak nejen B. Němcová se věnovala psaní, i její manžel občas přispěl do novin článkem, který však vždy dal své ženě ke kontrole a případné opravě. Například během svého pobytu v Běláku psal článek o místním podnebí a přírodě, ale i o zemětřesení, kterého byl svědkem.

O dalších překladech se B. Němcová zmiňuje ve svém dopisu Matijovi Majarovi z 21. 10. 1857. V tomto dopisu hovoří o překladu pohádek, které jí byly poslány. V psaní se podrobně zmiňuje o jednotlivých pohádkách, které prý přeložila pro časopis Škola a život. Pohádky však nikdy nebyly ani otištěny, ani se nedochovaly.

Dne 23. 1. 1858 pak v dopise synu Karlovi opět píše, že vytvořila životopis. Tentokrát se jednalo o životopis zemřelého Josefa Franty Šumavského. Tato biografie poté vyšla v tisku.

Je zřejmé, že spisovatelku bavilo sbírat a překládat cizí pohádky a pověsti, jelikož kromě slovenských pohádek přeložila také pohádky srbské. K tomuto úkonu dostala povolení od Vuka Stefanovice Karadžice, který je jejich původním autorem, avšak spisovatelka tyto pohádky přepracovala tak osobitě, že se dají pokládat za její vlastní dílo.

Dále se také zmiňuje o tom, že dokončila dílo Chyže pod horami, povídku Dobrý člověk, oba výtvořily měly zřejmě mezi čtenáři úspěch. Leopold Hansmann ve svém dopisu z 13. 2. 1858 B. Němcové píše, aby napsala podobnou povídku jako Dobrý člověk a dostane dobře a brzy zaplaceno, z čehož vyplývá, že se povídka nejspíše opravdu líbila.

Ve spisovatelčině korespondenci z let 1859 až 1862 se zmínky o tvorbě téměř neobjevují. Poprvé se o své tvorbě zmiňuje v dopisu synu Karlovi ze dne 5. 2. 1860, ve kterém píše o překladu srbských pověstí, na kterém pracuje. Ono dílo však zůstalo nedokončeno.

Dále pak píše někdy ke konci roku 1860 (není známo přesné datum) o překladu popisu bulharské svatby, se kterým potřebuje pomoci od příjemce dopisu Vasila Dimitrova Stojanovova.

ESTETICKÉ, UMĚLECKÉ NÁZORY

Božena Němcová se ve své korespondenci několikrát vyjadřuje k českým spisovatelkám, jejichž síly jsou podle B. Němcové velice slabé. Tyto názory se většinou vztahují směrem ke spisovatelkám, které si předsevzaly, že vydají „ženský almanach“. Ten však nikdy nevyšel, což B. Němcová předpokládala, jelikož, jak tvrdila, ženy neměly dosti odhodlání a snad ani talentu. Myslely si, že se vše napíše samo a šlo jim pouze o slávu, nikoli o kvalitu almanachu.

I když se z tohoto popisu může zdát, že B. Němcová nepodporovala ženy-spisovatelky a myslela si o nich o všech, že zdaleka nedosahují kvalit mužů-spisovatelů a že nejsou dostatečně cílevědomé, aby něco dokázaly, není tomu tak. Božena Němcová kvality spisovatelek nijak nesnižovala. Nevěřila pouze, a musím uznat, že právem, že onen kroužek nerozhodných žen dokáže vydat almanach, který by se kvalitativně alespoň přibližoval některému z dříve vydaných „smíšených“ (muži a ženy) almanachů.

Na obranu B. Němcové je také nutné dodat, že spisovatelky od tvorby nijak neodrazovala, naopak je povzbuzovala a ty nerozhodné a stydlivé přesvědčovala, aby začaly psát veřejně. Například ve svém dopise Kateřině Lauermannové z roku 1848 adresátku přemlouvá, aby začala psát pro veřejnost a nenechávala si své myšlenky a ponaučení jen pro sebe. Snaží se K. Lauermannovou motivovat a přesvědčit k tomu, aby se odhodlala, a to, co napíše, aby si nenechávala doma pro sebe, ale aby své práce zveřejnila a nechala i ostatním nahlédnout do své mysli, která je, jak B. Němcová podotýká, mnohem vzdělanější než ta její. B. Němcová se v dopise K. Lauermannovou upomíná, aby splnila svůj slib a poslala jí některou ze svých prací, aby si ji mohla přečíst a nejspíše potom K. Lauermannovou podpořit, aby se odhodlala k veřejnému spisovatelskému projevu. Kateřina Lauermannová však B. Němcové odpovídá, že muselo dojít k omylu, jelikož nikdy nic takového neslibovala a své práce tvoří vždy pouze pro vlastní potěšení a pro vlastní vzdělávání. Už z tohoto „omylu“ můžeme usoudit, že B. Němcová zjevně takto rozmlouvala o spisovatelské tvorbě a k veřejnému spisovatelskému vystupování přemlouvala více nerozhodných a v tomto ohledu nesebevědomých žen.

B. Němcová se však ve své korespondenci nevyjadřuje pouze ke spisovatelkám, na paškál si bere také například kroj, knihy a divadelní hry. Ve svém dopise Karolině Staňkové z roku

1848 si stýská, že nemáme svůj národní kroj a nadává na věčné opičení po módě pařížské. Božena Němcová stejně jako všichni ostatní toužila po národním kroji, aby tak mohla světu ukázat českou národní příslušnost. O rok později se v dopise Boženě Staňkové (dopis je určen dceři Boženě, přestože adresa je psána na matku Karolinu) opět zmiňuje o národním kroji, tentokrát se však jedná o jeho vytvoření. Přestože nejspíše byla B. Němcová šťastná, že se konečně začala brát myšlenka českého národního kroje vážně a projevila se skutečná snaha národní kroj vytvořit. Tato nově vytvořená podoba kroje se jí však pranic nelíbila. Nezamlouvalo se jí, že se při tvoření krojů tvůrci nedrželi prvků toho, co se u nás dříve opravdu nosilo. Vyčítá jim snahu vytvořit spíše jakési lákadlo a nikoli národní kroj. Vzápětí však uznává, že nový kroj musí fungovat i jako jakési lákadlo, jelikož má za úkol odvrátit paničky od pestré módy pařížské a přimět je vzít na sebe nový kroj český, což zjevně nebude úkol zas tak jednoduchý.

Kromě spisovatelských sil a národních krojů vyjadřuje Božena Němcová svůj názor také na knihy, které se jí velice líbily. Mezi ně patřily *Buch der Lieder*, *Romancero*, *Faust*, *Moravské národní písně*, *Handbuch der Malerei und Belehrungen uber Zeichenkunst*, *Tartuffe* a *Starý pán a študent*. Mimo jiné se také vyjadřuje k anglické literatuře, kterou si velice oblíbila. Velice se jí zalíbila díla od Williama Shakespeara. O dalších knihách, jež si B. Němcová zamilovala, se dočteme v korespondenci se synem Karlem. Ten během svého pobytu v Zaháni našel zálibu ve čtení, kterým vyplňoval volný čas, což jeho matka více než schvalovala a často mu radila, jaké knihy si má přečíst a jaké číst naopak nemá.

Dále se B. Němcová pozitivně vyjadřuje o hře W. Shakespeara *Sen noci svatojánské*, který komentuje jako „něžný, poetický kus“.

ETICKÉ, POLITICKÉ A SOCIÁLNÍ NÁZORY

Přestože B. Němcová ve své korespondenci píše spíše o svém soukromém životě, o svých pocitech, občas se v jejích dopisech objeví i názory etické, politické, sociální.

Co se politiky týče, vyjadřuje se spisovatelka většinou k některým vybraným událostem, o kterých byla informována. Například ve svém dopise Karolině Staňkové z března 1848 píše:

„Stolce královské se boří a koruny se králům na hlavách třesou.“ (B. N. Karolině Staňkové, 3. 3. 1848) [1, s. 87]

Tímto výrokem reaguje na povstání a vyhlášení ústavy na Sicílii, Sardinii a v Toskánsku a na pařížskou revoluci proti monarchii, která měla za následek kapitulaci vlády a vyhlášení republiky.

Dále se ve svých dopisech vyjadřuje také k pražskému červnovému povstání. Ve svém dopise Bohuslavě Čelakovské se zmiňuje, že svého muže poslala bojovat za vlast, avšak nakonec ze všeho sešlo, jelikož, jak vyplývá z jejího dopisu, nikdo nevěděl, co činí a co se vlastně ve skutečnosti děje. Dále se ve svém psaní rozepisuje, že se do Prahy vydala podívat, nejspíše aby sama zjistila, co se stalo. Do Prahy však nepouštěli, a tak musela B. Němcová plout po vodě, převléci se do chodského kroje a vydávat se za ženu vojáka. Praha byla v tom okamžiku zrovna poničena nedávnou dělostřelbou a B. Němcová píše, že ještě hořely mlýny. Jako důvod své cesty do Prahy uvádí, že se chtěla dozvědět pravdu. Její touha po čerstvých a pravdivých informacích byla zjevně veliká, jelikož se sama vydala do města, které bylo uzavřené, přeplněné vojáky a navíc nedávno ostřelované.

Dále se korespondenci B. Němcové poměrně často objevuje jakési srovnávání národností. Ve svém dopise Václavu Staňkovi například píše, že každý by viděl raději Rusa v Čechách nežli Němce. Poté také mluví o Češích, Slovácích a Maďarech. Popisuje české sedláky, jejich povahu a vyslovuje názor, že Slováci nemohou být horší. Co se Maďarů týče, tak doufá v jejich dobrotu. Z korespondence je však znát jistá obrněnost Němcových, jelikož si zřejmě zažili s Němci své a jen tak něco je nepřekvapí. Celkově lze ale pozorovat jisté idealizování povahy Čechů ze strany Němcové. Čechy vždy popisuje jako upřímné,

přívětivé, bodré, hodné, kdežto Němci u B. Němcové vždy mají podmračené tváře, jsou přísní a zlí. Lze taktéž rozpoznat neústupnost v tomto názoru.

Němci však nejsou jediní, na něž spisovatelka nadává. Stejně tak se jí protiví Češky, rádoby vlastenky, které o vlastenectví spíše naplano mluví, než aby skutečně něco dělaly nebo třeba jen chápaly, co to vlastně znamená. Nosit na sobě pentle v národních barvách je pro ně největším projevem lásky k vlasti, o které také často a rády mluví, ale to je tak všechno, co pro svou vlast dělají. Spisovatelka o těchto rádoby vlastenkách píše častěji, například ve svém dopise Bohuslavě Čelakovské na ně vyloženě nadává:

„Myslejí, když si připne slovanský trikolor, když si dá české jméno a trochu se naučí lépe česky rozprávět než ty panské frajličky, že se musí takovému hrozitánskému vlastenectví všickni Čechové kořit, a když se to nestane, cítí se taková hned uražena. Mnohá myslí, když přečtla dvě stránky z české historie, když ví, po kterých písmenkách se píše y, kde Praha leží, když umí rozeznat kopřivu od petržele, udělat experiment – který se jí nepodaří – a když pozná, kdy jsou brambory na měkko, že již až nazbyt má učenosti a ihned profesorkou být může.“ (B. N. Bohuslavě Čelakovské, 16. 2. 1849) [1, s. 111]

B. Němcová tyto ženy zjevně opravdu nesnáší a neustále se snaží najít stejně oddané vlastenky jako je ona sama. Avšak přestože se jí protiví, že ona děvčata neustále mluví o lásce k vlasti, má toto téma s nimi společné. V její korespondenci se často dočteme o vlastenectví, o vlasti, o lásce k Praze, o lásce k českému jazyku.

Ve svém dopise Veronice Vrbíkové Němcová zase hovoří o Moravankách, jejichž jednáním je také zklamaná, jelikož se stydí mluvit svou vlastní řečí. Hnusí se jí, že téměř všechny hovoří německy, jelikož se za svou řeč stydí a přijde jim jaksi podřadná, což spisovatelka zjevně nedokáže pochopit.

Božena Němcová byla velká vlastenka a nijak se to nesnažila zakrývat, a to ani ve svých dopisech. Za bratra pokládala každého, ať už byl jakékoli národnosti, avšak vlastní národ a národní příslušnost vždy pokládala za tu nejdůležitější a člověku nejbližší. Podle ní, když člověk nemiloval nade všechno svůj národ, nemohl být schopen milovat ani jakýkoli jiný:

„Ovšem člověk je všude člověk – a já ctím člověka, bratra v každém člověku jakékoli národnosti, ale můj vlastní národ musí mi být nejmilejší, a poněvadž není možno, aby

člověk jeden pro celý svět účinkoval, musí vždy začnout od svého nejbližšího, od své rodiny, od obce, od celé země, a pak teprve přijde do všeobecného světa; - a kdo nemiluje svého, nemiluje i cizího, kdo nectí svou národnost, nezná ctít jinou.“ (B. N. Karlu Němcovi, 24. 7. 1856) [2, s. 259]

A tyto své názory spisovatelka nejspíše skutečně uplatňovala v každodenním životě. Velice ráda se setkávala s novými lidmi, ať už během svých cest po Slovensku či během svého pobytu u muže v Uhrách. Vždy pociťovala silnou náklonnost k sedlákům, ať už byl jejich původ jakýkoli. A ráda o těchto svých kontaktech a přátelstvích psala ve své korespondenci přátelům.

B. Němcová se také často a ráda rozepisuje o povaze lidí ve městech, ve kterých zrovna spolu s rodinou pobývala. Během svého pobytu v Domažlicích ve svých dopisech uvádí, že lid je zde netečný, zpozdilý, hrubý. Z jejích popisů je znát, že je proti domažlickým poněkud zaujatá. Zjevně se jí dotklo, jak se k ní chovali po tom, co napsala Obrazy z okolí domažlického. Lidé jí a jejímu manželovi vyhrožovali dokonce bitím a B. Němcová nelibě nesla, že se někomu nezdálo to, co napsala. Z jejích popisů domažlických obyvatel je jasně cítit nevraživost a zaujatost, kterou vůči nim chovala. To však neplatilo na venkovské sedláky a selky, jež spisovatelka chovala v oblibě.

Když se spisovatelka s rodinou přestěhovala do Nymburka, popisovala ve svém dopise F. L. Čelakovskému povahu a vzezření zdejších obyvatel. Tento dopis psala v červenci 1848 a místní lid v něm popisuje jako poctivý, upřímný. V září potom píše dopis Janu Konopovi, v něm však již píše, že se jí místní lid nelíbí, jelikož zde nenachází onu prostou upřímnost, kterou má tak ráda. Místní sedláky popisuje jako zpanštilé, napodobující měšťanský život. Takže otázkou zůstává, co se za ony dva měsíce událo, že se B. Němcové místní lid tak zprotivil. Z jejího dopisu člověk může nabyt dojmu, že z její přítomnosti zjevně místní obyvatelé nebyli tak okouzlení, jak na to byla zvyklá, a proto na ně zanevřela. Z předchozí korespondence je totiž jasně znát spisovatelčinu zálibu v pozornosti, kterou jí selský lid věnoval, a jakmile se jí této pozornosti nedostávalo, lid se jí okamžitě zprotivil. V srpnu roku 1849 píše dopis Janu Karlu Rojkovi a v něm už si nebere žádné servítky a obyvatele Nymburka v něm označuje za nejhorší lid, co se mravnosti týče. Závěrem tedy můžeme říci, že vztahy mezi B. Němcovou a Nymburskými časem nepookřály.

Kromě toho se B. Němcová ve své korespondenci vyjadřovala k otázkám chudiny. Ve svém dopise Kateřině Lauermannové z 8. 11. 1849 popisuje útrapy chudých lidí. Činí tak v reakci na epidemii cholery, která se prohnala jejím městem a nejvíce to odnesla právě místní chudina. Spisovatelka tyto lidi lituje a zamýšlí se nad tím, jak snadno by se jim dalo pomoci, kdyby se bohatí měšťané chovali jinak. Poté se zamýšlí nad tím, že by jim sama ráda pomohla, ale jak sama přiznává, přijde jí, že sama má málo, že sama vše nanejvýš potřebuje a nedokáže se ničeho vzdát.

Dále se B. Němcová také vyjadřuje k cikánům. Popisuje život romské rodiny, která žije v kostnici u hřbitova a její den se skládá pouze z obstarávání jídla a spánku. B. Němcová píše, že neschvaluje jejich lenivost, ale nemůže popřít, že jejich život v sobě skrývá jisté rozkoše, které by ji zřejmě lákaly.

B. Němcová se také vyjadřuje k utlačování češtiny a všeho slovanského, což se jí vůbec nelíbí. Spisovatelka smýšlí jako pravá vlastenka, jelikož si nepřipouští, že by snad čeština měla přestat existovat, i když si to vyšší vrstvy nepochybně přejí. Vyslovuje důvěru v jazyk český a neobává se, že by náš jazyk postupně vymizel a zanikl, to prý je nepravděpodobné, jelikož zřejmě věří, že pořád existuje dostatek vlastenců, kteří si češtinu budou hýčkat a nepřipustí, aby zanikla.

Další věcí, kterou B. Němcová ve své korespondenci, konkrétně v dopisu manželovi, rozebírá, je otázka protekce, které se spisovatelka v onom dopisu z 8. 9. 1855 horečně zříká a zapovídá ji. Píše o ní:

„Však si nemyslí, že požívá té důvěry; - takový tlampač, aby se s tím všude chvástal, že dal za Tebe dobré slovo; snad bys nechtěl děkovat existenci kurevské protekcí?“ (B. N. Josefu Němcovi, 8. 9. 1855) [2, s. 171]

Paradoxem však je, že B. Němcová poslala nespočet dopisů, ve kterých žádá právě o protekci a ztracení dobrého slova za svého manžela. Dokonce se na své cestě po Slovensku zastavila ve Vídni přímo za účelem popohnání celé záležitosti s Němcovým případem obvinění z panslavismu, následné suspendace a snížení platu. Avšak v tomto dopisu tvrdí, že se jí protekce hnusí a nic takového by nikdy nepřijala.

Spisovatelka ve své korespondenci dále přiznává, že by s radostí vše obětovala za sjednocenost československého národa. Vadí jí nedůvěra, která vládne mezi Čechy a Slováky a která se podle ní musí odstranit. Sama věří, že nejlépe je to možné pomocí literatury. První velký krok vidí ve vydání Slovenských pověstí ve slovenském nářečí. O vydání této knihy se osobně postarala.

Stejně jako cítila B. Němcová náklonnost ke Slovákům a všemu slovenskému, cítila zřejmě jakýsi odpor k Židům. Ve svých dopisech píše, že bylo Židům povoleno nastěhovat se do města k ostatním, kvůli čemuž se zvedly nájemy a spousta lidí zůstala bez obydlí. Spisovatelka se také diví, že si Židy je někdo ochotný vzít jako podnájemníky, jelikož, jak tvrdí, jim byty zcela zaneřádí. Což zná zřejmě z vlastní zkušenosti, jelikož se s dětmi stěhovala do bytu po Židovce, která byt zcela zlikvidovala, jelikož v něm chovala drůbež a několik let zde ani neotevřela okna.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo zaměřit se v korespondenci na čtyři tematické okruhy. Konkrétně na život, dílo, estetické a umělecké názory a etické, politické a sociální názory. V korespondenci si bylo možné povšimnout, že největší část byla věnována životu spisovatelky. To se dalo předpokládat, jelikož se jedná o dopisy, které si vyměňovala se svými přáteli, rodinou, dětmi a velice často také s podporovateli. Ve všech těchto případech bylo tedy hlavním tématem dění v jejím životě, v životě její rodiny. Prostřednictvím korespondence sdělovala všechny strasti a slasti svého života, dobrodince pomocí dopisů prosila o finanční či jinou výpomoc, tyto dopisy byly vždy doplněny o popis jejího nuzného života, aby se zdůraznila nutnost pomoci.

Jsou to právě tyto sebrané dopisy, které nám jako jediné umožnily nahlédnout pod roušku jejího života opředeného tajemstvím a mnoha nepravdami a dohady. Božena Němcová byla často, nyní již můžeme říct, že neprávem, obviňována z nezájmu o vlastní děti. Z toho, že je nechávala doma ve špíně a o hladu, zatímco sama si vyrážela za zábavou. Díky korespondenci tyto dohady můžeme popřít. Z dopisů je totiž více než jasné, že ať už B. Němcová byla cokoli, rozhodně nebyla špatnou matkou. Svým dětem se doslova obětovala, občas možná až příliš a na úkor vlastního zdraví.

Dále nám korespondence dovolila si alespoň trošku lépe představit vztah mezi ní a jejím manželem, což je další téma, které je velice často rozebírané, a je na něj nahlíženo poněkud jednostranně. V učebnicích ze středních škol se studenti dozvědí pouze to, že B. Němcová byla donucena provdat se za Josefa Němce, který byl o mnoho let starší, neměl pro ni pochopení a byl na ni zlý. Začteme-li se však do sebrané korespondence, dozvíme se, že vše nebylo tak černobílé. Josef Němec byl sice povahy poněkud svérázný, avšak po většinu manželství je z dopisů jasné, že měl svou ženu rád, dokonce ji i miloval. Občas ji sice považoval spíše za rozpustilé dítě, které potřebuje usměrnit, než za svoji manželku, ale dle korespondence musíme uznat, že B. Němcová nebyla zcela jednoduchá osobnost a občas bychom ji nepochybně rádi sami přirovnali spíše k onomu neposlušnému děcku než k uznávané autorce. Je však také pravda, že v posledních letech života spisovatelky se vztah mezi manželi zcela změnil, rozdíl mezi nimi nabyly na výraznosti a J. Němec se opravdu začal projevovat násilnický.

Velice důležitou složkou korespondence, domnívám se, jsou dopisy mezi spisovatelkou a jejími dětmi, o kterých jsme toho jinak příliš mnoho nevěděli. Díky korespondenci si můžeme alespoň trochu představit, jací asi byli lidé, které vychovala B. Němcová. V jakých žili podmínkách a jak se s tím vyrovnávali. Jaký měli vztah se svojí matkou a otcem. To vše se můžeme dočíst v sebrané korespondenci, avšak nikde jinde.

Druhým tematickým okruhem, kterým jsem se ve své práci zabývala, bylo dílo B. Němcové. Jelikož se jedná o korespondenci spisovatelky, je jasné, že v ní budou časté zmínky o dílech, které spisovatelka v době psaní dopisů tvoří či hodlá tvořit. Avšak je poněkud překvapivé, že zmínky o dílech nejsou tak časté, jak by čtenář očekával. Jedná se spíše o jakési útržky informací, o hodnocení vlastních děl či o stížnosti na nedokonalé provedení a vyjádření nespokojenosti s vlastními díly. Je zajímavé, že mnoho prací, o kterých spisovatelka ve svých dopisech píše, nikdy nespátřilo světlo světa. O mnohých svých zamýšlených výtvorech spisovatelka hovoří dlouhé měsíce, avšak k jejich vydání nikdy nedošlo. V posledních letech života spisovatelky už na jakoukoli zmínku o literární činnosti narazíme jen stěží. Výjimkou je snad jen poslední výlet autorky do Litomyšle, kde zamýšlela znovu začít literárně tvořit. To však již zřejmě vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu nebylo možné.

Třetím okruhem mé diplomové práce jsou estetické a umělecké názory Boženy Němcové. Tento okruh však není příliš obsáhlý, jelikož se v korespondenci můžeme setkat pouze s krátkými názory na různá literární díla, nikoli na dlouhá pojednání o různých uměleckých kusech. Z dopisů si můžeme udělat jakýsi skromný obrázek o tom, jaký umělecký vkus spisovatelka měla.

Čtvrtým a posledním okruhem pak jsou etické, politické a sociální názory spisovatelky. Co se týče sociálních názorů, můžeme se v dopisech dočíst o názorech spisovatelky na různé národnosti, ale i rasy. V dopisech můžeme najít krátká vyjádření spisovatelky k politické situaci ve světě, avšak je zřejmé, že většina dopisů s touto tematikou byla zničena z důvodu neustálého policejního dozoru, pod kterým byla spisovatelka většinu svého života a z důvodu hrozících policejních kontrol. Dopisy se navíc velice často otevíraly a kontrolovaly, což ve svých dopisech B. Němcová nesčetněkrát zmiňuje, proto bylo nejspíše nebezpečné se k takovýmto věcem vyjadřovat jinak než v soukromí domova.

Dá se tedy říci, že veškerá korespondence B. Němcové, která se dochovala, nám poskytla neobvyklý náhled do života spisovatelky, do její mysli, jejích názorů, zkrátka a dobře do jejího soukromého života.

RESUMÉ

Tématem mé diplomové práce je Dílo a život Boženy Němcové v korespondenci. V dopisech je rozebírán její život, dílo, estetické a umělecké názory, stejně jako etické, politické a sociální názory. V mé práci jsem se tyto okruhy pokusila vymezit a uspořádat a případně vyjádřit svůj vlastní názor na daný problém.

The topic of my master's thesis is Work and life of Božena Němcová in her letters. In her letters her life, her work, her aesthetic and artistic views and also her ethical, political and social views. In my thesis I tried to find and organize those areas and I also to express my own opinion.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence I (1844-1852)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-710-6162-X.
- [2] NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence II (1853-1856)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-710-6697-4.
- [3] NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence III (1857-1858)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 80-710-6764-4.
- [4] NĚMCOVÁ, Božena. *Božena Němcová – Korespondence IV (1859-1862)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dopisy, deníky, dokumenty. ISBN 978-80-7106-895-2.
- [5] TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Praha: Odeon, 1969.
- [6] IVANOV, Miroslav. *Zahrada života paní Betty (později Boženy N.)*. V Praze: XYZ, 2012. ISBN 978-80-7388-620-2.